

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
Σ.Δ.Ο.
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

***«Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.»***

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΔΡΑΓΑΣΑΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Κος ΑΠΛΑΔΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : « ΕΙΣΑΓΩΓΗ. ».....σελ. 1-2
INTRODUCTION:.....pp. 3

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : «Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.»**

Εισαγωγή.....σελ. 4-5
2.1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....σελ. 6-9
2.2 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Αγροτουρισμού.....σελ. 9-15
    2.2.1 Γεωγραφικός χώρος.....σελ. 11
    2.2.2 Συμπληρωματικότητα.....σελ.12-13
    2.2.3 Αγροτουριστικές επενδύσεις.....σελ. 13-14
    2.2.4 Προφίλ και δραστηριότητες του αγροτουρίστα.....σελ. 14-15
2.3 Μορφές Αγροτουρισμού.....σελ. 16-17
2.4 Η σημασία της ανάπτυξης του Αγροτουρισμού.....σελ. 18-22
Επίλογος.....σελ. 23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : «Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.»

Εισαγωγή.....σελ. 24
3.1 Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.....σελ. 25-26
3.2 Φορείς ανάπτυξης του Αγροτουρισμού.....σελ. 26-29
    3.3 Επενδυτικές ευκαιρίες για τους αγρότες με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιφέρεια.....σελ. 29-32
        3.3.1 Η πιστοποίηση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων.....σελ. 33
        3.3.2 Πρόγραμμα LEADER.....σελ. 34-35
        3.3.3 Άλλα επιχειρησιακά προγράμματα.....σελ. 36-38
Επίλογος.....σελ. 39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : «Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ.»

<i>Εισαγωγή.....</i>	<i>σελ. 40</i>
<i>4.1 Η ανάπτυξη του τουρισμού στον νομό Λασιθίου.....</i>	<i>σελ. 41</i>
<i>4.1.1 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό και την οικονομία της Κρήτης.....</i>	<i>σελ. 42-43</i>
<i>4.1.2 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό στο νομό Λασιθίου.....</i>	<i>σελ. 44-45</i>
<i>4.1.3 Ξενοδοχειακή υποδομή.....</i>	<i>σελ. 45-46</i>
<i>4.2 Ο αγροτουρισμός στο Νομό Λασιθίου.....</i>	<i>σελ. 47-48</i>
<i>4.2.1 Ορεινά χωριά και παραδοσιακοί οικισμοί στο Νομό Λασιθίου.....</i>	<i>σελ. 49</i>
<i>4.2.2 Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους του Νομού Λασιθίου.....</i>	<i>σελ. 50-51</i>
<i>4.2.3 Δάση και φυσιολατρικές διαδρομές.....</i>	<i>σελ. 51</i>
<i>Επίλογος.....</i>	<i>σελ. 52-53</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : «ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.»

<i>Εισαγωγή.....</i>	<i>σελ. 54-56</i>
<i>5.1 Μέθοδος έρευνας για τον αγροτουρισμό στο χωριό Ανατολή Ιεράπετρας.....</i>	<i>σελ. 57-62</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : «ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.».....σελ.63-69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: «ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΈΡΕΥΝΑΣ.».....σελ.70-72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: «ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.».....σελ. 73-77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: «Εισαγωγή.»

Σε μια Ελλάδα που τα τελευταία χρόνια οι παγκόσμιες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε ύφεση όλους τους τομείς της, ωστόσο ο τουρισμός παραμένει ένας δυνατός τομέας ανάπτυξης. Πώς μπορεί λοιπόν η Ελληνική οικονομία να ανακάμψει εν μέσω μιας πρωτοφανούς οικονομικής κρίσης που πλήττει σχεδόν στο σύνολό της όλη την Ευρώπη; Η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση είναι απλή. Ο τουρισμός ανοίγει παράθυρο για διέξοδο από η κρίση, με τις πολλές εναλλακτικές μορφές του, δίνοντας ευκαιρίες σε ανθρώπους που θέλουν να ασχοληθούν με αυτόν.

Οι εθνικές οικονομίες του μέλλοντος θα διαμορφώνονται από δράσεις πολυπολιτισμικών ή πολυφυλετικών κοινωνιών, αφού οι ονομαζόμενοι «οικονομικοί μετανάστες» θα είναι αυτοί που στις χώρες του δυτικού κόσμου όπου αναζητούν την τύχη τους θα παίζουν όλο και πιο πολύ σημαντικό ρόλο στην ύπαρξη των οικονομικοκοινωνικών κρατικών συστημάτων και στην ευημερία των «γηγενών» λαών. Φαίνεται πως αυτό το έχουν κατανοήσει καλώς τα ευρωπαϊκά κράτη και ήδη έχουν βάλει πλώρη για την «πολιτική ενοποίηση» τους, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τη νέα πραγματικότητα.

Σε αυτή τη νέα πραγματικότητα κινείται και η ελληνική οικονομία και κοινωνία, που για τη μελλοντική «επιβίωση» τους πρωτεύοντα ρόλο πρόκειται να παίξουν οι αλλοδαποί μετανάστες και οι αλλοδαποί τουρίστες.

Αυτών των δεύτερων μελετούμε τρόπους προσέλκυσης και αξιοποίησής τους από τη χώρα μας, ώστε να πολλαπλασιάσουμε τις ωφέλειές μας από την επίσκεψή τους, ωφέλειες οι οποίες θα εκφραστούν ως ευεργετικά και θετικά αποτελέσματα πάνω στο πιο «αδικημένο» τμήμα του πληθυσμού μας, στους αγρότες.

Καταπιανόμαστε, λοιπόν, με τον αγροτουρισμό, μελετώντας τον ως «μορφή τουρισμού» που πρόκειται να δώσει ξανά ζωή στην ύπαιθρο και στον αγροτικό χώρο. Ο αγροτουρισμός έχει καθιερωθεί ήδη ως όρος της οικονομικής επιστήμης και χρησιμοποιείται συχνά από τους απασχολούμενους με τα θέματα της αγροτικής οικονομίας ή της τουριστικής οικονομίας. Για τους λεξικογράφους: «αγροτουρισμός είναι η οργανωμένη τουριστική δραστηριότητα, κατά την οποία εξασφαλίζεται στους τουρίστες η δωρεάν διαμονή σε αγρόκτημα με αντάλλαγμα τη συμμετοχή τους στις αγροτικές δραστηριότητες».

Ο αγροτουρισμός είναι μια χειροπιαστή πραγματικότητα ηλικίας τουλάχιστον πενήντα ετών, στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και μια καινούρια εμπειρία σχεδόν είκοσι πέντε ετών, για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Πρόκειται για μια «νέα πραγματικότητα» που πραγματώνεται κατά διαφορετικό τρόπο στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από ότι στην Ελλάδα.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Οι μεν πρώτες έχουν ως αφετηρία την ψυχαγωγία του κουρασμένου ανθρώπου των πόλεων, η δε Ελλάδα αποσκοπεί στο να «τονώσει το αγροτικό εισόδημα».

Οι δύο προαναφερθείσες διαφορετικές αφετηρίες είναι αυτές που μπορούν να προδιαγράψουν και το μέλλον του αγροτουρισμού και να οινώσουν θετικές ή μη εξελίξεις. Η ευρωπαϊκή εμπειρία και πραγματικότητα έχει ως τώρα αποδείξει ότι ο αγροτουρισμός κινείται σε πλαίσιο που το καθορίζουν: η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ο σεβασμός στη λαϊκή αρχιτεκτονική και τη λαϊκή παράδοση, η αναβίωση τελετουργικών παλαιών εθίμων, η άδολη ανθρώπινη επαφή και άλλα, από τα οποία έχουν να ωφεληθούν οι άνθρωποι των ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων. Η ελληνική εμπειρία κινείται ασφαλώς στο ίδιο πλαίσιο, αλλά οι παροχές των αγροτουριστικών υπηρεσιών φαντάζουν στους ανθρώπους των πόλεων σαν «... το ξύλινο ποδάρι της γιαγιάς μας»!, σαν τους φτωχούς ξεχασμένους συγγενείς στο χωριό που περιμένουν το «ξεροκόμματο» του ... από καιρού μεταναστεύσαντος δικού τους και που για χρόνια «είχε ρίξει μαύρη πέτρα πίσω του».

«Introduction»

During the last few years the global political and economic developments have led Greece to recession in all sections, tourism though remains a strong growth area. So how Greek economy will recover in the middle of an economic crisis that is striking almost entirely the whole Europe? The answer to this question is simple. Tourism opens a window for a way out of the crisis with his many alternative forms, giving opportunities to people who want to deal with him.

The national economies of the future will be shaped by actions of multicultural or multiracial societies, since the so-called “economic migrants” will be the ones in western countries where they are going to look for their luck and they will play an increasingly more important role in the existence of socioeconomic systems of the government and the welfare of the “indigenous” peoples. The well- European countries seem to have understood that and have already set sail for the “political integration”, taking into serious consideration the new reality.

In this new reality is also moving the Greek economy and society, which for a future “survival” their primary role will be played by foreign immigrants and foreign tourists.

These second we study the ways of attracting and exploitation of our country, to multiply the benefits of their visit, benefits that will be expressed as beneficial and positive results on the most unprivileged section of our population, the farmers.

So we undertake with agritourism, studying him as “a form of tourism” which will give life back to the countryside and rural areas. Agritourism is already established as a condition of the economic science and often used by employees to the issues of rural economy or tourist economy. For lexicographers: “Agritourism is the organized tourist activity, during which tourists are free to stay in the farm in exchange their participation in agricultural activities.”

Agritourism is a tangible reality at least fifty years in developed countries in Europe and a new experience almost twenty five years for the Greek economy and society. This new reality it is realized differently by the member countries of the European Union than in Greece. The former ones are based on the entertainment of the tired man of the cities, and Greece aims to “boost the rural income.”

The above two different origins are those who can prescribe and the future of rural tourism, with positive developments or not. The European experience and reality has so far demonstrated that the agritourism moves in a context that define it: the protection of natural environment, respect for the folk architecture and folklore revival ritual old customs, the honest human contact with others, which are designed to benefit people of European cities. The Greek experience is certainly moving in the same frame, but the benefits of rural tourism services seems to the people of the cities as “the wooden treadle of our grandmother”, like the poor forgotten relatives in the village waiting for the “pittance” from...the time of their migration and who for years they “had thrown black stone behind them”.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: «Ο Αγροτουρισμός ως μια εναλλακτική μορφή τουρισμού.»

Εισαγωγή

Η ιστορία του τουρισμού μπορεί να αναζητηθεί πριν από αρκετές χιλιάδες χρόνια. Για παράδειγμα, στην Κρήτη, κατά μήκος της βόρειας ακτής του νησιού και σε κοντινή απόσταση από το παλάτι της Κνωσού, βρέθηκαν τα απομεινάρια ενός από τους ξενώνες που χρονολογούνται το 1.500 π.Χ. (Casson 1994). Συνάμα αρχική προσπάθεια τυπολογίας των ταξιδιωτών που επισκέπτονταν την αρχαία Ελλάδα συναντάμε σε καταγεγραμμένες αναφορές του φιλόσοφου Πλάτωνα. Η τυπολογία αυτή αποκαλύπτει τέσσερις κατηγορίες ταξιδιωτών: τους εμπόρους, τους περιηγητές που ταξίδευαν για καλλιτεχνικούς λόγους ή για να παρακολουθήσουν ακροάματα ή θεάματα, τους «επίσημους ξένους» που αποτελούσαν επίσημες αποστολές που τους υποδέχονταν οι τοπικές αρχές και όλους όσους ταξίδευαν για λόγους εκπαιδευτικούς και επιστημονικούς (Χιλιαδάκης 1948).

Παρόλο που ο τουρισμός έχει περάσει από διάφορα στάδια μέχρι τη μετεξέλιξή του στη σημερινή σύγχρονη μορφή, πολλές από τις μορφές των ταξιδιωτών που αναφέρθηκαν από τον Πλάτωνα συναντώνται ακόμα και σήμερα. Οι σημαντικές επιτεύξεις της τεχνολογίας, η αύξηση του βιοτικού επιπέδου και του ελεύθερου χρόνου του πληθυσμού, κυρίως στις δυτικού τύπου οικονομίες, έχουν συνεισφέρει δυναμικά στην αύξηση της ζήτησης για διακοπές και ταξίδια. Η τρομακτική αυτή αύξηση των τουριστικών μετακινήσεων έχει επιφέρει όχι μόνο θετικές, αλλά και πολλές δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία, στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στον πολιτισμό των κοινωνιών υποδοχής. Από τη θετική πλευρά, ο τουρισμός δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, συμβάλλει στην εισροή συναλλάγματος, στη δημιουργία διασυνδέσεων με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, στην αύξηση των εσόδων για το κράτος, στην κατασκευή υποδομής, στην προστασία της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος και γι' αυτό έχει θεωρηθεί ως ένα μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Ανδριώτης 2005, Vaughan, Andriotis & Wilkes 2000, Archer & Cooper 1998, Papadopoulos 1985, 1988). Εκτός όμως από τα θετικά αποτελέσματα, ο τουρισμός έχει επικριθεί για μαζικοποίηση, εμπορευματοποίηση των ανθρώπινων σχέσεων, αλλοίωση των κοινωνικών δομών και καταστροφή του περιβάλλοντος, αλλοίωση του τοπίου εξαιτίας της άναρχης δόμησης και αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων (νερό, ενέργεια κ.λπ.) (Andriotis 2002b, 2003b, Andriotis & Vaughan 2003, 2004, Berno 1999). Επιπλέον ο τουρισμός έχει επικριθεί για το γεγονός ότι πολλά από τα χρήματα που ξοδεύει ο τουρίστας και που κάτω από άλλες συνθήκες θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ντόπιου πληθυσμού και στην αύξηση του εγχώριου κατά κεφαλή εισοδήματος, διαρρέουν έξω από την τοπική οικονομία, λόγω της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων, την απασχόληση αλλοδαπών κ.λπ.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Όλες αυτές οι αρνητικές συνέπειες που ως επί το πλείστον οφείλονται στη μαζικοποίηση του τουριστικού φαινομένου έχουν οδηγήσει στην αναζήτηση νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης. Ως αποτέλεσμα το ενδιαφέρον πολλών επενδυτών και δημόσιων φορέων έχει στραφεί προς την προώθηση πιο ήπιων μορφών τουριστικής ανάπτυξης που το επίκεντρό τους δεν είναι πρωταρχικά οικονομικό, αλλά εστιάζεται στο σεβασμό του περιβάλλοντος και του πολιτισμού και στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού. Ξεκίνησε δηλαδή μια ηπιότερη προσέγγιση τουριστικής ανάπτυξης αυτή του «εναλλακτικού τουρισμού», ως ένα είδος ενεργητικού τουρισμού που αντιτίθεται στο συμβατικό πρότυπο του μαζικού και τις επακόλουθες αρνητικές συνέπειες που επιφέρει.

Η διαμόρφωση αυτού του νέου προτύπου οφείλεται κυρίως στην ανάγκη πολλών τουριστών να ξεφύγουν από τα καθιερωμένα και να επεκτείνουν τους ορίζοντές τους. Αυτό το νέο πρότυπο έχει αποκτήσει ποικίλους οπαδούς και υποστηρικτές από άτομα που αναζητούν την ποιότητα στο ταξίδι και τη σύνδεση της επίσκεψης ενός προορισμού με την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού, καθώς και με την αναζήτηση μιας διαφορετικής μορφής διακοπών που σχετίζεται με τη φυσική ζωή, την περιήγηση, τις πολιτιστικές δραστηριότητες, την εκπαίδευση κ.λπ. Απ' τη σκοπιά της προσφοράς η ανάπτυξη του τουρισμού δεν προωθείται μόνο για την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών, αλλά και για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του εντόπιου κοινωνικού συνόλου μέσω της ενασχόλησης με εναλλακτικού τύπου τουριστικές δραστηριότητες. Όλες αυτές οι αλλαγές στην προσφορά και στην ζήτηση οδήγησαν σε μια ηπιότερη μορφή ανάπτυξης περιοχών για τουριστική χρήση που ακολουθεί νέες αναπτυξιακές φιλοσοφίες, που έρχονται σε αντίθεση με το πρότυπο της μαζικής τουριστικής ανάπτυξης. Μια από τις μορφές του εναλλακτικού τουρισμού είναι και ο αγροτουρισμός. Στην Ελλάδα ωστόσο, δύο είναι οι κύριες μορφές αγροτουρισμού που συναντάμε. Τον τουρισμό στην ύπαιθρο και την φιλοξενία τουριστών σε μικρά αγροτικά καταλύματα.

Με άλλα λόγια, ο εναλλακτικός τουρισμός έκανε την εμφάνισή του ως μια νέα πρόταση που αντιτίθεται στη μαζικότητα των τουριστικών μετακινήσεων. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε τον αγροτουρισμό ως μία εναλλακτική μορφή τουρισμού, εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα, τις μορφές αγροτουρισμού και τη σημασία της ανάπτυξής του.

2.1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού θεωρούνται όλες αυτές που διαφοροποιούνται από τις συνηθισμένες μορφές μαζικού τουρισμού που συναντάμε μέχρι σήμερα. Έτσι ο εναλλακτικός τουρισμός είναι το αντίθετο σ' αυτό που εμφανίζεται ως αρνητικό ή καταστροφικό σε σχέση με το συμβατικό τουρισμό, χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια του για ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικό – πολιτιστικών αρνητικών επιπτώσεων των ατόμων στην αναψυχή μέσω της προώθησης διαφορετικών προσεγγίσεων στο συμβατικό τουρισμό (Wearing & Neil, 1999). Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί ευρύτερα να οριστεί ως μορφές τουρισμού που τίθενται ώστε να είναι συμβατές με τις φυσικές κοινωνικές και κοινοτικές αξίες και που επιτρέπουν τόσο στους ντόπιους όσο και στους επισκέπτες να ευχαριστηθούν μια θετική αξιόλογη διάδραση και να μοιραστούν εμπειρίες (Saatsakis & Pappas, 2006). Επίσης ως εναλλακτικές μορφές τουρισμού θεωρούνται αυτές πέραν του μαζικού τουρισμού, οι οποίες επιδιώκουν την αποφυγή αρνητικών και τη δημιουργία θετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Κύρια χαρακτηριστικά των μορφών αυτών είναι:

1. η μικρής κλίμακας ελεγχόμενη και ρυθμιζόμενη ανάπτυξη,
2. η ποικιλία δραστηριοτήτων σε ατομική/ανεξάρτητη βάση ή μικρής κλίμακας
3. η έμφαση στην απόκτηση εμπειριών για τις τοπικές κουλτούρες και στη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών.

Σύμφωνα με τον Inkeep (1991,σελ. 166-167) ο εναλλακτικός τουρισμός εμφανίζεται με τις παρακάτω μορφές:

- Τουρισμός σε χωριά, όπου μικρές ομάδες τουριστών διαμένουν μέσα ή κοντά σε παραδοσιακές, αλλά συχνά απομονωμένες κοινωνίες, για να μάθουν για τη ζωή στο χωριό και το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.
- Αγροτικός τουρισμός ή αγροτουρισμός, όπου οι τουρίστες διαμένουν μαζί με τις οικογένειες των αγροτών για να γνωρίσουν τις δραστηριότητες τους και την αγροτική ζωή.
- Περιπατητικούς και ποδηλατικούς γύρους, με τουρίστες να διαμένουν σε ξενώνες, ιδιωτικές κατοικίες ή επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων που προσφέρουν διαμονή και πρωινό (bed & breakfast) και που κατά τη διάρκεια της παραμονής πραγματοποιούνται συναντήσεις με τους ντόπιους κατοίκους και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επαφή με το γηγενή πολιτισμό και το περιβάλλον.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Τουρισμός αλιείας, όπου οι τουρίστες διαμένουν σε παράκτια χωριά μαζί με τις οικογένειες των ψαράδων και λαμβάνουν μέρος σε ομαδική αλιεία.
- Οικοτουρισμός με περιπάτους ή κωπηλασία με κανό σε περιοχές φυσικού κάλους και με ξεναγήσεις από ντόπιους κατοίκους στα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής.
- Εθελοντικές δραστηριότητες κατά τη διάρκεια παραμονής σε μια περιοχή με σκοπό την προσφορά βοήθειας σε ειδικά έργα, όπως κατασκευή κτιρίων, παροχή νερού, αρχαιολογικές ανασκαφές κ.λπ. (Inkeper 1991, σελ. 166-167).

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού, που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητες τους και με προγράμματα εξειδικευμένων δράσεων, όπως είναι ο θεραπευτικός-ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός, κ.λπ. Έτσι η χώρα αποτελεί πλέον έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές «κλασσικού τύπου», αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας έκτος από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα «προϊόντα» της, ο θρησκευτικός πολιτισμός της αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας.

Στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί οι παρακάτω ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Τσάρτας & Κοκκώσης 2001):

- Κοινωνικός τουρισμός, τουρισμός τρίτης ηλικίας.
- Αγροτουρισμός, τουρισμός στην ύπαιθρο.
- Αθλητικός τουρισμός, περιηγητικός τουρισμός, τουρισμός περιπέτειας .
- Θαλάσσιος τουρισμός.
- Οικολογικός τουρισμός, οικοτουρισμός.
- Τουρισμός υγείας, ιαματικός τουρισμός, θερμαλιστικός τουρισμός.
- Πολιτιστικός, θρησκευτικός τουρισμός.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Εκπαιδευτικός, επαγγελματικός, συνεδριακός, εκθεσιακός τουρισμός, τουρισμός κινήτρων.
- Ορεινός, χειμερινός τουρισμός.
- Γυμναστικός τουρισμός.
- Χρονομεριστική μίσθωση.
- Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά ειδικού τύπου (club).
- Τουρισμός σε θεματικά πάρκα και θεματικά μουσεία.
- Αστικός τουρισμός.

Ειδικές τουριστικές υποδομές.

Με βάση τη « συγκεκριμένη ανάγκη του επισκέπτη» ή το «είδος της τοποθεσίας», σε ορισμένους οικισμούς μπορούν να αναπτυχθούν κάποιες μορφές τουρισμού καθόλου ευκαταφρόνητες, όπως:

- Κατασκηνώσεις. Για εποχιακούς τουρίστες, φυσιολάτρες, περιβαλλοντικά και οικολογικά ευαίσθητους ανθρώπους, που αναζητούν σε αυτούς τους χώρους φθηνές διακοπές και επαφή με το αγροτικό περιβάλλον και τις αγροτικές κοινότητες.
- Παιδικές κατασκηνώσεις. Για φιλοξενία παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας και για εφαρμογή μορφωτικών και ψυχαγωγικών προγραμμάτων σε νέους, προγραμμάτων που συμβάλουν στη διατήρηση της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών και των εφήβων και στη διάδοση της αγάπης και του σεβασμού προς τη φύση και το περιβάλλον.
- Αθλητικά κέντρα. Δηλαδή, εγκαταστάσεις άθλησης και ανάπαυσης από την άθληση, κοντά σε ορεινούς και ημιορεινούς και παραθαλάσσιους αγροτικούς οικισμούς – από τους οποίους και θα εξυπηρετούνται – για αθλητές και μη αθλητές φυσιολάτρες.
- Πολιτιστικά κέντρα. Δηλαδή, εγκαταστάσεις σε διατηρητέους ορεινούς αγροτικούς οικισμούς για διοργάνωση συνεδρίων, συμποσίων, συναντήσεων, μουσικών ή θεατρικών εκδηλώσεων, εκθέσεων και εικαστικών δρώμενων κ.ά. και όπου ενδεχομένως μπορούν να παρέχονται και άλλες τουριστικές υπηρεσίες (διαμονής και εστίασης) από τους αγρότες.

- *Χιονοδρομικά κέντρα.* Δηλαδή, από τα «χιονοδρομικά κέντρα» εννοούνται οι γειτονικοί αγροτικοί ορεινοί οικισμοί οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν σειρά τουριστικών δραστηριοτήτων προς εξυπηρέτηση των χιονοδρόμων και των οπαδών των χειμερινών αθλημάτων.
- *Ιαματικά κέντρα.* Δηλαδή από τα «ιαματικά κέντρα» εννοούνται οι γειτονικοί αγροτικοί οικισμοί οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν σειρά τουριστικών δραστηριοτήτων προς κάλυψη αναγκών ανθρώπων που για θεραπευτικούς λόγους βρέθηκαν σε αυτά, όπως π.χ. μικρά ξενοδοχεία, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια ή διαμερίσματα, αίθουσες εστίασης κ.α. (Ανδριώτης, 2006).

Όλες οι προηγουμένως αναφερθείσες μορφές τουρισμού μπορούν να αναπτυχθούν και στον αγροτικό χώρο και να ενταχθούν στο πλαίσιο του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής, οι δε σχετικές υπηρεσίες να παρασχεθούν από τους ανθρώπους της υπαίθρου, δηλαδή από τους αγρότες οι οποίοι επιδιώκουν με τις τουριστικές δραστηριότητες που ασκούν να προσαυξήσουν το αγροτικό εισόδημα τους.(Γ. Έξαρχος, Σ. Καραγιάννης, 2004, σελ. 138-140).

2.2 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Αγροτουρισμού.

Η έννοια του αγροτουρισμού πρωτοεμφανίστηκε μαζί με αυτήν του οικοτουρισμού στα μέσα της δεκαετίας του 80'ως άμεσο αποτέλεσμα της παγκόσμιας αναγνώρισης και ανταπόκρισης στις βιώσιμες και παγκόσμιες οικολογικές πρακτικές. Όπως υποστηρίχτηκε από τον Buter (1997) η βασική φιλοσοφία όπου χαράσσεται η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η σοφή χρήση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων σε μία μακροχρόνια προοπτική η οποία είναι σχετικά καινούρια. Η εγκαθίδρυση Εθνικών Πάρκων και παρόμοιων εγκαταστάσεων, και τα επιχειρήματα που διατυπώθηκαν αναφορικά με τις αρχές της διατήρησης και προστασίας είναι άμεσα αποτελέσματα αυτών των διαβουλεύσεων και είναι άμεσα παραδείγματα του 'πράσινου κινήματος' της δεκαετίας του 60' . Ο αγροτουρισμός μπορεί να νοηθεί ως μια μορφή τουρισμού που τίθεται συμβατή με τις φυσικές, κοινωνικές αξίες και που επιτρέπει τόσο στους ντόπιους όσο και στους επισκέπτες να ευχαριστηθούν μια θετική και αξιόλογη διάδραση και ανταλλαγή εμπειριών.

Σε πιο απλά λόγια είναι ο τουρισμός που επιτρέπει τη δημιουργία ελάχιστων συνεπειών και που η προστασία, διατήρηση, εκτίμηση και κατανόηση του περιβάλλοντος και επισκεπτόμενων πολιτισμών είναι δεδομένη (Wearing & Neil, 2000).

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Η ενθάρρυνση της ενεργής συμμετοχής από τον τοπικό πληθυσμό στις αναπτυξιακές τουριστικές διαστάσεις της διατήρησης και εκπαίδευσης είναι ένα σημαντικό στοιχείο του αγροτουρισμού (Hall & Lew, 1994). Ο αγροτουρισμός τότε δεν είναι απλά μια βιομηχανία ή δραστηριότητα που πραγματοποιείται στο φυσικό περιβάλλον αλλά μια εμπειρία που έχει ένας μεμονωμένος άνθρωπος ή μια ομάδα ατόμων και που επηρεάζει τη συμπεριφορά, τις αξίες και τις πράξεις τους. Ο αγροτουρισμός μπορεί λοιπόν να ειπωθεί ότι περικλείει τρεις αντικειμενικές αξίες κλειδιά (Wearing & Neil, 2000):

- Τη Βιωσιμότητα.
- Τη Διατήρηση.
- Την Ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών.

Ο αγροτουρισμός σχετίζεται με τις αρχές και συμπεριφορές διατήρησης και όχι απλά διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος αλλά του περιβάλλοντος της κοινωνίας υποδοχής. Ο αγροτουρισμός σχετίζεται με την εκπαίδευση, τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων και την προσπάθεια διατήρησης των φυσικών και πολιτισμικών περιβαλλόντων, με στόχο τη θεμελίωση μιας βιώσιμης ανάπτυξης (Wearing & Neil, 2000).

Ο αγροτουρισμός παρουσιάζει ποικίλες διαφορές και ιδιαιτερότητες έναντι των άλλων μορφών εναλλακτικού τουρισμού και που οφείλονται στα θέματα που αναλύονται στις παρακάτω ενότητες.

2.2.1 Γεωγραφικός χώρος

Ο αγροτουρισμός λαμβάνει μέρος σε μη αστικό χώρο. Γεωγραφικός χώρος, θεωρείται κάθε γεωγραφική οντότητα που βρίσκεται στην περιφέρεια και που η πλειοψηφία του πληθυσμού της εξαρτάται οικονομικά από τη γεωργία. Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι ο αγροτουρισμός μπορεί να ταυτιστεί με τον όρο τουρισμός της υπαίθρου και ότι ο αγροτουρισμός λαμβάνει μέρος σε οικισμούς που χαρακτηρίζονται από την αγροτική τους ταυτότητα (Ανδριώτης, 2006). Τα στοιχεία του περιβάλλοντος του γεωγραφικού χώρου, είτε αυτά αναφέρονται στη φύση, είτε στον πολιτισμό, είτε στον άνθρωπο, αποτελούν τις πρώτες ύλες στην αξιοποίηση των οποίων βασίζεται η ανάπτυξη του αγροτουρισμού (Λογοθέτης 1988, σελ. 25).

Ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του χώρου που λαμβάνει μέρος ο αγροτουρισμός, τροποποιούνται και οι δραστηριότητες του τουρίστα που βέβαια δεν πρέπει να ξεφεύγουν από την κεντρική ιδέα του αγροτουρισμού που είναι οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τη διαβίωση σε αγροτικές περιοχές. Αναφορικά με το χώρο οι Καλδής κ. συν. (1999, σελ. 140-141) αναφέρουν ότι ο αγροτουρισμός λαμβάνει μέρος σε:

- Αγροτικές περιοχές.
- Παραλιακές ή νησιωτικές περιοχές.
- Παραδοσιακούς οικισμούς.
- Χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- Προστατευμένες περιοχές π.χ. γύρω από εθνικά πάρκα, εθνικούς δρυμούς κ.λπ.

Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει ο χώρος, οι αγροτουρίστες μπορούν να εμπλουτίσουν τη διαμονή τους με δραστηριότητες, όπως αλιεία και κολύμπι σε περίπτωση που επισκέπτονται μια παραθαλάσσια περιοχή, ενώ κάποιои άλλοι που επισκέπτονται μια προστατευμένη περιοχή μπορούν να δραστηριοποιηθούν στην πεζοπορία σε οικολογικά μονοπάτια, στην παρακολούθηση των πτηνών κ.λπ.

2.2.2 Συμπληρωματικότητα

Ο αγροτουρισμός επιλέγεται ως επιχειρηματική δραστηριότητα κυρίως από άτομα που ασχολούνται με τη γεωργία. Συνεπώς, ο αγροτουρισμός προϋποθέτει την ύπαρξη μιας εν λειτουργίας γεωργικής εκμετάλλευσης και οι εμπλεκόμενοι με αυτόν πρέπει να έχουν την ιδιότητα του καθ επαγγέλματος αγρότη. Στα πλαίσια της γεωργικής δραστηριότητας ο αγροτουρισμός καλείται να ενισχύσει το εισόδημα του αγρότη και να ανεβάσει το επίπεδο της τοπικής οικονομίας, χωρίς όμως να αλλάξει η αρχική επαγγελματική του απασχόληση, δηλαδή την ενασχόληση του με την αγροτική ή/και την κτηνοτροφική παραγωγή. Συνεπώς, ο αγροτουρισμός πρέπει να συνυπάρχει αρμονικά με την κύρια απασχόληση των κατοίκων της υπαίθρου προσφέροντας τους συμπληρωματικό εισόδημα.

Αυτό είναι έκδηλο στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου διάφοροι συγγραφείς π.χ. Κολύρη 1984, Λογοθέτης 1988, υποστηρίζουν ότι ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε με βασικό στόχο την εξασφάλιση πρόσθετου εισοδήματος στους αγρότες.

Οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα μέσω του αγροτουρισμού να αυξήσουν τα εισοδήματά τους με διάφορους τρόπους, όπως προσφορά διαμονής σε τουρίστες, ξενάγηση τουριστών στο αγρόκτημα και συμμετοχή σε αγροτικού τύπου δραστηριότητες, π.χ. ιππασία, παραγωγή, επεξεργασία και άμεση διάθεση αγροτικών προϊόντων και ειδών λαϊκής τέχνης. Δημιουργείται δηλαδή ένα είδος πολυδραστηριότητας ή πολυαπασχόλησης στον αγροτικό χώρο που σύμφωνα με τους Bateman & Ray (1994) ορίζεται ως η συμμετοχή σε μη αγροτικές δραστηριότητες που αυξάνουν τα εισοδήματα της αγροτικής και συνεισφέρουν στη βιωσιμότητα του νοικοκυριού. Όπως σημειώνουν οι Βαφειάδης, Κοντογεωργός & Παπακωσταντίδης (1992):

«Η αγροτουριστική δραστηριότητα δεν αποτελεί αυτοτελή, ανεξάρτητη δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο αλλά εμφανίζεται ως μια συμπληρωματική απασχόληση που αφορά ιδιαίτερα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, του αγροτικού νοικοκυριού, σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της λανθάνουσας ανεργίας (π.χ. μια σύζυγος του αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης, μητέρα παιδιού του οποίου έχει την φροντίδα, ενδεχομένων βρίσκει προσφορότερη την απασχόληση μέσα στο ίδιο το αγροτικό της νοικοκυριό, όπου και το τουριστικό κατάλυμα αντί της καθαρά γεωργικής εκμετάλλευσης που ενδεχόμενα θα απαιτούσε περισσότερες ώρες απασχόλησης μακριά από το παιδί της (σελ. 7).»

Μέσω του αγροτουρισμού υπάρχει συνδυασμός της γεωργικής παραγωγικής δραστηριότητας με μια δεύτερη αμειβόμενη, αυτής της υποδοχής, της εξυπηρέτησης, της προσφοράς υπηρεσιών και πώλησης προϊόντων στους τουρίστες. Βέβαια σε καμία περίπτωση ο αγροτουρισμός δε σημαίνει ευκαιριακή ή εποχική ενασχόληση, ή τη μετατροπή του γεωργού σε ξενοδόχο ή ταβερνιάρη, παρόλο που στη διεθνή πρακτική έχουν σημειωθεί πολλές περιπτώσεις που οι αγρότες που ασχολήθηκαν αρχικά με τον τουρισμό ως μια εναλλακτική πηγή εισοδήματος τελικά εγκατέλειψαν τις αγροτικές τους δραστηριότητες (Fleisher & Tchetchik 2005). Αυτό έχει παρατηρηθεί στο West Country, των ΗΠΑ, που σύμφωνα με το Roberts (1992) για πολλούς αγρότες η τουριστική δραστηριότητα έχει αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό που πολλές φορές ξεπερνάει τα εισοδήματα από τη γεωργική εκμετάλλευση.

2.2.3 Αγροτουριστικές επενδύσεις

Η επένδυση των αγροτών σε μικρές επιχειρήσεις συντελεί στη μεταφορά εισοδήματος από τις περισσότερες αναπτυγμένες περιοχές του κέντρου (κυρίως τα αστικά κέντρα), στις λιγότερο ανεπτυγμένες και σε αρκετές περιπτώσεις υποανάπτυκτες περιοχές της περιφέρειας. Συνεπώς, οι επενδύσεις στον τουρισμό είναι προς όφελος της περιφερειακής ανάπτυξης και του αγροτικού πληθυσμού. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Τουρισμού Υπαίθρου (πρώην Αγροτουριστική ΑΕ 2005) στον αγροτουρισμό εντάσσονται οι παρακάτω κατηγορίες επιχειρήσεων:

- Αγροτουριστικά καταλύματα.
- Πρατήρια/εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων.
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής.
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
- Αγοκτήματα.
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων.
- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης.

Στην Ελλάδα οι περισσότερες αγροτουριστικές επενδύσεις επικεντρώνονται στη φιλοξενία των τουριστών. Σε αρκετές περιπτώσεις οι αγρότες φιλοξενούν τους τουρίστες στα ίδια τους τα σπίτια, προσφέροντας έτσι ένα σπιτικό και ζεστό περιβάλλον και δίνοντας την αίσθηση στους επισκέπτες ότι αποτελούν παροδικά μέλη της οικογένειας τους, χωρίς όμως αυτό να αποτελεί τον κανόνα.

Σε παγκόσμιο επίπεδο η πλειοψηφία των αγροτουριστικών επιχειρήσεων είναι μικρού μεγέθους και οικογενειακού τύπου. Πιο συγκεκριμένα σε έρευνα που πραγματοποίησαν οι Fleisher & Felsenstein (2000) για το Ισραήλ, βρέθηκε ότι το 82% των αγροτικών επιχειρήσεων απασχολούσαν λιγότερο από έξι άτομα και ότι στις μονάδες διαμονής ο αριθμός των εργαζομένων ήταν ακόμη μικρότερος αφού το 93% απασχολούσε λιγότερο από τρία άτομα.

Το μικρό μέγεθος των αγροτουριστικών επιχειρήσεων μπορεί να οφείλεται και στην ισχύουσα νομοθεσία, αφού σε ορισμένα κράτη υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί σχετικά με τον αριθμό των δωματίων που μπορούν να διαθέτουν τα αγροτουριστικά τύπου καταλύματα. Για παράδειγμα για να θεωρηθεί μια μονάδα αγροτουριστική τα διαθέσιμα δωμάτια δεν πρέπει να ξεπερνούν τα πέντε στη Γαλλία και τα δέκα στην Αυστρία (Weaver & Fennell 1997).

2.2.4 Προφίλ και δραστηριότητες του αγροτουρίστα.

Οι αγροτουρίστες θεωρούνται πολυταξιδεμένα άτομα που έχουν βαρεθεί το πρότυπο του μαζικού τουρισμού και αναζητούν μια νέα διάσταση από τις διακοπές τους. Επίσης, μπορούμε να πούμε ότι οι τύποι των τουριστών που συμμετέχουν στον αγροτικό τουρισμό συμπεριλαμβάνουν οικογένειες με παιδιά και κατοίκους αστικών κέντρων που αναζητούν κάτι το διαφορετικό από τις διακοπές τους. Εκτός από αυτές τις κοινά αποδεκτές διαπιστώσεις, η βιβλιογραφία παρουσιάζει διάσταση απόψεων για το προφίλ του αγροτουρίστα. Συνεπώς, δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ένα προφίλ του αγροτουρίστα που να περιλαμβάνει το εύρος των χαρακτηριστικών του.

Παρόλο που οι περισσότεροι μελετητές σημειώνουν ότι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του αγροτουρίστα είναι το υψηλό του μορφωτικό επίπεδο, ο Παπακωνσταντινίδης (1993) σημειώνει:

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

«Ο αγροτουρισμός δεν είναι χαρακτηριστικό των διακοπών των οικολόγων, ή των φυσιολατρών ή αυτών που «κονηγούν πεταλούδες» ή φωτογραφίζουν σπάνια είδη υδροβιοτόπων. Αφορά τον εργάτη της πόλης (που ενδεχομένως δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να δαπανήσει ένα μεγάλο μέρος του εισοδήματός του για διακοπές), το μισθωτό, τον καλλιτέχνη και γενικά τον καθένα που αγχωμένος από τον αστικό τρόπο ζωής με την καθημερινότητα και την επανάληψη που χαρακτηρίζουν τον τρόπο της ζωής τους, αναζητούν μια πραγματική διέξοδο από τη ρουτίνα».(σελ. 30).

Οι αγροτουρίστες αναζητούν την αγορά ή /και τη συμμετοχή τους στην παραγωγή χειροτεχνημάτων, ειδών λαϊκής τέχνης και γενικότερα προϊόντων οικοτεχνίας τα οποία είναι στενά συνυφασμένα με την ιστορία και την παράδοση του τόπου υποδοχής και αναδεικνύουν την ταυτότητα και τη μοναδικότητα του. Στην προσπάθεια αυτή η ύφανση στον αργαλειό, η παραγωγή τυριού, μαρμελάδων, κεραμικών κ.λπ., συχνά προσφέρεται από τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις για κατανάλωση από τους τουρίστες.

Διάφοροι μελετητές έχουν προσπαθήσει να ομαδοποιήσουν τους αγροτουρίστες ανάλογα με τις δραστηριότητες τους. Σε μια σχετική μελέτη η Frochot (2005) κατηγοριοποίησε τους τουρίστες που επισκέπτονται τις αγροτικές περιοχές της Σκωτίας στις παρακάτω ομάδες:

1. Στους «Ενεργητικούς», που συμμετέχουν σε ποικίλες δραστηριότητες.
2. Στους «Ονειροπόλους», που συμμετέχουν σε δραστηριότητες της υπαίθρου με σκοπό να ηρεμήσουν κάνοντας βόλτα στην εξοχή και απολαμβάνοντας τις εικόνες της φύσης.
3. Στους «Αγροτικούς τύπους», που το ενδιαφέρον τους εστιάζεται περισσότερο στην αγροτική διάσταση των διακοπών τους.
4. Στους «Εραστές της χαλάρωσης», που έχουν ως κύριο σκοπό τη χαλάρωση από τους γρήγορους ρυθμούς της πόλης και αναζητούν την ηρεμία. Οι τουρίστες αυτοί παρουσιάζουν μικρότερο βαθμό συμμετοχής σε δραστηριότητες, με εξαίρεση αυτών του ψαρέματος και του γκόλφ.

2.3 Μορφές Αγροτουρισμού.

Οι δύο σημαντικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που συναντάμε είναι ο Αγροτουρισμός και ο Οικοτουρισμός. Τον αμιγώς αυθεντικό αγροτουρισμό τον συναντάμε ευρέως στην Ευρώπη και προϋποθέτει την ύπαρξη φάρμας ή αγροκτήματος και την ενασχόληση των επισκεπτών με τις αγροτικές εργασίες.

Ο τουρισμός υπαίθρου είναι αυτός που έχει αναπτυχθεί ευρέως στην Ελλάδα, ο οποίος δεν προϋποθέτει την ύπαρξη αγροκτήματος ή φάρμας αλλά ούτε και την ενασχόληση των επισκεπτών με τις αγροτικές εργασίες. Όταν αναφερόμαστε στον Τουρισμό Υπαίθρου, έχουμε ένα προϊόν, έναν ξενώνα, μια παραδοσιακή κατοικία/κατάλυμα ή ένα παραδοσιακό οικισμό κ. λ. π.

Εμείς αναφερόμαστε στον Αγροτουρισμό γενικά, χωρίς σαφή διαχωρισμό του προϊόντος γιατί έτσι έχει καθιερωθεί στην Ελλάδα και αυτόν τον όρο χρησιμοποιούμε.

Οι πιο διαδεδομένες μορφές αγροτουρισμού που έχουν αναφερθεί στην διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με τον Κ. Ανδριώτη, είναι οι εξής :

- Διαμονή σε αγροκτήματα (φάρμες). Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενηθούν σε ένα εν ενεργεία αγρόκτημα και να συμμετέχουν σε γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες, βιώνοντας έτσι τον καθημερινό τρόπο ζωής των ιδιοκτητών του αγροκτήματος. Αυτή η μορφή αγροτουριστικής ανάπτυξης είναι διαδεδομένη σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, όπως την Αυστρία, τη Γερμανία, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία όπου οι μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, με τη μορφή της φάρμας είναι άφθονες.
- Οικοαγροτουρισμός αποτελεί μία σύζευξη δύο ειδών εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αυτών του αγροτουρισμού και του οικοτουρισμού, όπου ο τουρίστας εκτός από τη συμμετοχή του σε αγροτικές δραστηριότητες, συμμετέχει και σε άλλες φιλικές προς το περιβάλλον δραστηριότητες, όπως παρακολούθηση πτηνών (bird-watching), περιηγητισμό σε περιοχές αξιοπρόσεκτου φυσικού κάλλους (trekking) κ.λπ. Στην προσπάθεια ανάπτυξης του οικοαγροτουρισμού στην Ευρώπη έχει ιδρυθεί το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Οικοαγροτουρισμού.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Φιλοξενία σε μικρά καταλύματα που προσφέρουν διαμονή και πρωινό (bed & breakfast) σε αγροτικές περιοχές που ορισμένες φορές είναι το ίδιο το σπίτι της αγροτικής οικογένειας. Αυτή η μορφή ανάπτυξης είναι από τις πιο διαδεδομένες στην Ελλάδα και σε ορισμένες περιπτώσεις παρέχεται στους επισκέπτες εκτός από διανυκτέρευση και γεύματα και συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες, ενώ στην πλειοψηφία τους δεν ακολουθούν το παραδοσιακό αρχιτεκτονικό στυλ και συνεπώς δε διαφέρουν σε τίποτα από το μεγάλο αριθμό ενοικιαζόμενων δωματίων που έχουν κατασκευασθεί στις παράκτιες περιοχές της χώρας.
- Αγροτουρισμός από εθελοντές. Σε πολλές χώρες του εξωτερικού παρατηρείται το φαινόμενο να υπάρχουν εποχικοί επισκέπτες σε φάρμες που συμμετέχουν ενεργά στην παραγωγική διαδικασία. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού ταιριάζει σε τουρίστες που θέλουν να συμμετέχουν ενεργά στην παραγωγική διαδικασία. Αυτή η μορφή αγροτουρισμού ταιριάζει σε τουρίστες που θέλουν να συμμετέχουν σε αγροτικές δραστηριότητες (π.χ. μάζεμα ελιάς, φρούτων) κ.λπ., αλλά που τα εισοδήματά τους δεν τους επιτρέπουν κάτι τέτοιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν Εθελοντές Εργάτες σε Βιολογικές Φάρμες – Willing Workers on Organic Farms (WWOOF), μια κίνηση που ξεκίνησε το 1971 στην Αγγλία από ορισμένους ιδιοκτήτες αγροτουριστικών καταλυμάτων με σκοπό να ωφεληθούν από τη δωρεάν παροχή βοήθειας σε περιόδους υψηλής ζήτησης για εργατικά χέρια και ταυτόχρονα να συναρτήσουν ανθρώπους από όλο τον κόσμο με διαφορετική κουλτούρα και τρόπο σκέψης. Οι εθελοντές – εργαζόμενοι ωφελούνται μαθαίνοντας εναλλακτικούς τρόπους ζωής στην ύπαιθρο και τις μεθόδους οργάνωσης της καλλιέργειας. (Κ. Ανδριώτης, 2006, Αγροτουρισμός, σελ. 69-70).

2.4 Η σημασία της ανάπτυξης του αγροτουρισμού.

Ο αγροτουρισμός μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό μοχλό ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών της χώρας μας, και δη εκείνων που είχαν και έχουν μια φθίνουσα πορεία ως προς την απασχόληση και ως προς το δημιουργούμενο εισόδημα (Εξαρχος, Γ. Διδακτικές Σημειώσεις 2003). Πόσο σημαντική λοιπόν είναι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και γιατί πρέπει να ασχοληθούμε με αυτή; Οι απαντήσεις είναι απλές.

Για να κρατήσουμε τον κόσμο στην ύπαιθρο. Για να τονώσουμε την αγροτική ζωή, να ενισχύσουμε το οικονομικό εισόδημα. Για να σταματήσουν επιτέλους να ερημώνουν τα ορεινά χωριά και οι μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας, που για διάφορους λόγους δεν είχαν μέχρι πρόσφατα ευκαιρία ανάπτυξης και αξιοποίησης. Για να κρατήσουμε τους νέους στον τόπο τους και να δώσουμε διέξοδο στην ανεργία.

Δεν είναι τυχαίο ότι η πολιτική ανάπτυξης του αγροτουρισμού αποτελεί κεντρική κατευθυντήρια πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως απάντηση στα ζητήματα της πολυλειτουργικής γεωργίας, της ενίσχυσης του αγροτικού εισοδήματος, της περιφερειακής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος, του αιτήματος του σύγχρονου ανθρώπου για την ποιότητα ζωής. Αυτό το μοντέλο ανάπτυξης που πολλοί «εταίροι» μας στην Ευρωπαϊκή οικογένεια έχουν υλοποιήσει εδώ και δεκαετίες στην Γαλλία, την Ιταλία, την Αυστρία, υπήρξε η απάντηση στην ερήμωση της περιφέρειας και στη μείωση του αγροτικού εισοδήματος, σήμερα υπολογίζεται ότι το 70 της εκατό των Αμερικανών, Αυστραλών, Αυστριακών και Γερμανών και όχι πολύ μικρότερο ποσοστό των κατοίκων των υπόλοιπων χωρών του ΟΟΣΑ κάνουν σε ετήσια βάση αγροτουρισμό.

Με τον αγροτουρισμό πετυχαίνουμε την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν στον χρόνο. Μέσω του αγροτουρισμού προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της κάθε περιοχής που χάνεται και διαβρώνεται. Σήμερα υπάρχουν περί της 5.000 ορεινές περιοχές που αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο, είτε να εξαφανιστούν ολοκληρωτικά, λόγω της αραιοκατοίκησης που συνδέεται με την μεγάλη ηλικία, είτε να αποκτήσουν ένα εντελώς νέο πληθυσμό που τυχαίνει να φτάσει εκεί σαν μετανάστης από κάποια άλλη χώρα, κινδυνεύοντας έτσι να χαθεί ένα μεγάλο κομμάτι ιστορικής συνέχειας. Σε συνδυασμό με την ανάγκη να συγκροτήσουν τις δυναμικές τους, σε μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και αναστροφής πορείας δραστηριοποίησης των νέων ανθρώπων, ο αγροτουρισμός θα αποτελέσει το μεγάλο κίνητρο. Παράλληλα δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια αυτά παρ' όλες τις διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Τώρα που τα σημάδια κορεσμού του κλασικού μοντέλου τουρισμού έχουν αρχίσει να γίνονται εμφανή και τα οφέλη άρχισαν να ισοσκελίζουν τα προβλήματα, είναι φανερό πως πρέπει να αναζητήσουμε νέες διεξόδους και μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον είναι η πλέον κατάλληλη μορφή τουρισμού που συμβάλλει στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης, στην διαπαιδαγώγηση των πολιτών ως προς την ανεκτικότητα της όποιας διαφοράς τους και την προστασία των φυσικών πόρων της ηπείρου.

Η Ελλάδα δεν θα σταματήσει να είναι συνυφασμένη με τον μαζικό τουρισμό, αλλά όμως διαθέτει εξαιρετικούς και ποικίλους τουριστικούς πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν και να αναδείξουν ένα νέο εναλλακτικό πρόσωπο, ένα ήπιο τουριστικό μοντέλο, ένα ποιοτικό μοντέλο, ένα ποιοτικό προϊόν προσανατολισμένο σε ένα εξίσου ποιοτικό τμήμα της αγοράς.

Ο αγροτουρισμός δεν είναι απλώς μια μορφή τουρισμού. Είναι μια διαφορετική προσέγγιση στον τρόπο ζωής, μια νέα πραγματικότητα, ένα όραμα.

Στις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και, ιδίως, στις χώρες-μέλη της ΕΟΚ / ΕΕ, από τις αρχές ακόμα της δεκαετίας του 1970, ο αγροτουρισμός θεωρείται ως η σημαντικότερη στρατηγική επιλογή για το μέλλον του αγροτικού κόσμου, διότι είναι αυτός που –με την "άσκηση" ποικίλων δραστηριοτήτων– συμβάλλει:

- Στη συγκράτηση και τη μόνιμη εγκατάσταση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο.
- Στην ενδυνάμωση της κοινωνικής σύνδεσης και των κοινωνικών σχέσεων του τοπικού πληθυσμού.
- Στη δημιουργία θέσεων εργασίας στους νέους αγρότες.
- Στη μακροπρόθεσμη οικονομικοκοινωνική ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.
- Στη διατήρηση, διαφύλαξη, προστασία και ανάδειξη του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου (π.χ. εθνικοί δρυμοί, ελαιώνες, βιότοποι κ.λπ.).
- Στη διατήρηση, διαφύλαξη, προστασία και ανάδειξη του αρχιτεκτονικού και οικιστικού στοιχείου (π.χ. παραδοσιακοί οικισμοί, μοναστήρια, πύργοι, ιστορικά οικήματα κ.λπ.).
- Στη συνολική ανάδειξη των περιοχών και των "στοιχείων" ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Στην οικολογικά ισόρροπη (και όχι εγωιστικά ανθρωποκεντρική) διαχείριση των φυσικών πόρων (με ανάπτυξη τουριστικών μονάδων μικρής κλίμακας) και στην ταυτόχρονη προστασία των σπάνιων φυσικών σχηματισμών.
- Στη δημιουργία συμπληρωματικής απασχόλησης του αγροτικού πληθυσμού για αύξηση του εισοδήματός του.
- Στην ποιοτική βελτίωση, προώθηση και διάδοση των προϊόντων της αγροτικής οικοτεχνίας / βιοτεχνίας και χειροτεχνίας.
- Στην αποκέντρωση του "τουριστικού κυκλώματος" και στην τουριστική ανάδειξη άγνωστων και "νέων" περιοχών της υπαίθρου.
- Στη μείωση του κοινωνικού κόστους του τουρισμού που αναπτύσσεται στις αστικές περιοχές.
- Στην ενεργό δράση και ενασχόληση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και άλλων φορέων των τοπικών κοινωνιών με τέτοιου είδους (αγροτουριστικές) δραστηριότητες που βοηθούν την τοπική ανάπτυξη.
- Στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου και ιδιαίτερα του αγροτικού κόσμου.
- Στην απορρόφηση του πληθυσμού που "κινείται" στο πλαίσιο της "αστικής εξόδου".

Τα οφέλη αυτά, που είναι η πεμπτουσία του αγροτουρισμού, αποτέλεσαν και αποτελούν ακόμα το πεδίο προβληματισμού των ανθρώπων του μόχθου του πρωτογενή τομέα, ένα πεδίο γόνιμων σκέψεων του αγροτικού κόσμου και των τοπικών φορέων της υπαίθρου, σχετικά με το τι μέλλει γενέσθαι με τους αγρότες και την αξιοπρεπή διαβίωσή τους. Οι προβληματισμοί που κατά καιρούς έχουν αναπτυχθεί οδηγούν στις εξής θέσεις-απόψεις:

α) Ο αγροτουρισμός, ως ήπια μορφή εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και ανθρωπογενών στοιχείων, προσφέρεται για την προσέλκυση επισκεπτών / τουριστών στην ύπαιθρο, ικανοποιώντας τη σχετική ζήτηση αυτών με τη διοργάνωση ποικίλων ψυχαγωγικών, αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

β) Ο αγροτουρισμός, με τις δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει και να προσφέρει, δημιουργεί πρόσθετα συμπληρωματικά εισοδήματα στους αγρότες, οι οποίοι συνεταιριζόμενοι μπορούν να συμπράξουν από κοινού σε έργα υποδομής ή παροχής σχετικών υπηρεσιών.

γ) Ο αγροτουρισμός κινητοποιεί και ποικίλους τοπικούς φορείς, διότι έχουν διαπιστώσει ότι με τα έργα υποδομής ή την παροχή τουριστικών υπηρεσιών στην ύπαιθρο στηρίζουν τον αγροτικό πληθυσμό, τονώνουν το κοινό συμφέρον των τοπικών πληθυσμών και των επισκεπτών και αναζωογονούν την ύπαιθρο χώρα.

δ) Ο αγροτουρισμός άρχισε να απασχολεί σοβαρά τις δημόσιες και κρατικές αρχές καθώς και τους τοπικούς κοινωνικοοικονομικούς φορείς, λόγω των θετικών αποτελεσμάτων του. Τελευταία, παρατηρείται ύπαρξη ιδιαίτερης κρατικής μέριμνας και φροντίδας για τη διασφάλιση αναγκαίων πόρων που θα "συνδράμουν" στην επέκταση και προώθηση των επενδύσεων στον αγροτικό τουρισμό.

Ο αγροτουρισμός έχει μπει ήδη στο "στόχαστρο" των κατοίκων της πόλης, οι οποίοι επιζητούν όλο και πιο συχνά την επίσκεψη τοποθεσιών του αγροτικού χώρου και της υπαίθρου, επιζητούν όλο και πιο συχνά την εγκατάλειψη της τιμιεντένιας κατοικίας τους και τη αποφυγή των ποικίλων ανασφαλειών τους στο άστυ και που είναι απόρροια της καθημερινής βίας, των γρήγορων ρυθμών ζωής, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, της ανεργίας κ.λπ. Στον σύγχρονο άνθρωπο η πόλη προκαλεί τρόμο και ανησυχία, ενώ η ύπαιθρος (ο αγροτικός χώρος) προκαλεί ηρεμία και ασφάλεια και παρέχει δυνατότητες και ευκαιρίες για άμεση ανθρώπινη επικοινωνία.

Παρόλο που στη χώρα μας δεν έχει ολοκληρωθεί η φάση της "αγροτικής εξόδου" και της "αστικής συγκέντρωσης", παρατηρείται σήμερα η *απαρχή αντιστροφής* αυτής της τάσης, τουλάχιστον στους κατοίκους των δύο μεγαλουπόλεων της χώρας: Αθήνα και Θεσσαλονίκη, και σε μικρότερο βαθμό στους κατοίκους ορισμένων πόλεων της "επαρχίας" (Ηράκλειο, Λάρισα, Πάτρα, Βόλος, Καβάλα, Γιάννινα). Πρόκειται για "μερική αστική έξοδο". (Εξαρχος, Γ. 2003).

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Ο αγροτουρισμός αποσκοπεί και στοχεύει βασικά στο να προσφέρει εισόδημα και ανάπτυξη στις αγροτικές περιοχές. Γι' αυτό και στις προτεραιότητες του εντάσσονται εκ των πραγμάτων:

- δραστηριότητες επιχειρηματικού χαρακτήρα των κατοίκων αυτών των περιοχών (με τους περιορισμούς που ήδη έχουν αναφερθεί), για να αναδειχθεί η πολυδραστηριότητα που οφείλει να διέπει και να χαρακτηρίζει τους πληθυσμούς του αγροτικού χώρου.
- δραστηριότητες που εμπίπτουν στους στόχους και τις επιδιώξεις των ΟΤΑ και των λοιπών συλλογικών / κοινωνικών τοπικών φορέων.
- δραστηριότητες που θα αναδεικνύουν "νέους τουριστικούς τόπους", αποσυμφορίζοντας ταυτοχρόνως γνωστά παραθεριστικά κέντρα "τουριστικώς κορεσμένα".
- δραστηριότητες που θα "αναβιώνουν" τοπικά εθιμικά και πολιτιστικά ή θρησκευτικά δρώμενα, αποκαλύπτοντας κατά μοναδικό τρόπο την πηγαία και δημιουργική έκφραση της λαϊκής ψυχής.
- δραστηριότητες που να πείθουν ότι η αγροτική ύπαιθρος μπορεί να είναι παρούσα στον ποιοτικό τουρισμό (π.χ. συνεδριακό τουρισμό, οικοτουρισμό, τουρισμό σε προστατευμένες περιοχές και περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κ.λπ.).

«Ωστε, ο αγροτουρισμός με τη νέα φιλοσοφία που εισάγει στην τουριστική αξιοποίηση και την τουριστική ανάπτυξη μπορεί να αποτελέσει το ασφαλές "καταφύγιο" των ψυχικά κουρασμένων ανθρώπων της πόλης, αφού πέραν των "τοποθεσιών" και των "τοπικών δρώμενων" οι άνθρωποι αυτοί (οι τουρίστες) διασφαλίζουν και ανθρώπινες θερμές σχέσεις με τους κατοίκους της υπαίθρου.» Παππάς, Ν. (2006).

Επίλογος

Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να μειώσει αισθητά το πρόβλημα της υπανάπτυξης αφού προσελκύει τουρίστες σε απομονωμένες περιοχές, δημιουργώντας έτσι νέες θέσεις εργασίας και αποτρέποντας τη μετανάστευση του ντόπιου πληθυσμού και ιδιαίτερα της νέας γενιάς, στα μεγάλα αστικά κέντρα. Με την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού τα οφέλη και οι ζημιές διανέμονται πιο ισάξια μέσα στην τοπική κοινωνία επιτρέποντας έτσι ένα μεγαλύτερο μέρος του ντόπιου πληθυσμού να ωφελείται από την αναπτυξιακή διαδικασία, αντί να λαμβάνει μόνο το φορτίο των ζημιών.

Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα και τα καταναλωτικά του πρότυπα, που κατευθύνονται στην αναζήτηση της αυθεντικότητας και στην συναναστροφή του με τη παρθένα φύση και τον αυτόχθονα πολιτισμό, σχετίζονται με την προστασία της κοινωνίας, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής τουριστών, συνεισφέροντας έτσι στην αειφόρο ανάπτυξη και στη βιωσιμότητα των υπαρχόντων πόρων. Ως εκ τούτου, ο εναλλακτικός τουρισμός υποδεικνύει περιορισμούς αναφορικά με τη φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής και μπορεί να θεωρηθεί ως τουρισμός μειωμένων αρνητικών επιπτώσεων.

Μέσω του εναλλακτικού τουρισμού επιτυγχάνεται αύξηση της διασύνδεσης του τουριστικού τομέα με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία και χειροτεχνία. Όπως λοιπόν ήδη αναφέραμε οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορεί να αποτελέσουν έναν σημαντικό κερδοφόρο παράγοντα ανάπτυξης για μια χώρα. Ιδιαίτερα δε μία καινούρια μορφή εναλλακτικού τουρισμού για τα ελληνικά δεδομένα, ο αγροτουρισμός, που προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στο φυσικό περιβάλλον και στις δραστηριότητες και στη ζωή στην ύπαιθρο. Σε αυτό λοιπόν το κεφάλαιο αναφερθήκαμε στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα στον αγροτουρισμό, αναλύοντας τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα, τις πιο διαδεδομένες μορφές αγροτουρισμού και την σημασία της ανάπτυξης του στον αγροτικό χώρο και στην ύπαιθρο με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: «Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.»

Εισαγωγή

Στην Ελλάδα ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1980 στα πλαίσια της γενικότερης ανάπτυξης του τουρισμού με τη θέσπιση από την Ευρωπαϊκή Ένωση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.

Χαρακτηριστικό στοιχείο του αγροτουρισμού στη χώρα μας είναι κατά κύριο λόγο η κοινωνική διάσταση και όχι τόσο η ενεργή συμμετοχή των τουριστών στην αγροτική παραγωγική διαδικασία. Ο τουρίστας γίνεται ενεργό μέλος της αγροτικής κοινωνίας με τη συμμετοχή του στις κοινωνικές δραστηριότητες του οικισμού. Ο ελληνικός χώρος, όπως είναι φυσικό, έχει πολλές ιδιαιτερότητες και συνθήκες που τον διαφοροποιούν σε πολλά σημεία από άλλα ευρωπαϊκά κράτη.

Τα παράκτια θέρετρα και τα νησιά μας, τα φυσικά πάρκα και οι αγροτικές περιοχές, οι πόλεις και τα χωριά είναι ίδια υπαγόμενα σε σημαντική πίεση από τον τουρισμό. Οι διαφορετικές μέθοδοι, τα προβλήματα του τουρισμού, της αναψυχής, χρησιμοποιούνται από πολλούς και έτσι ο τουρισμός στην παρούσα οικονομία τους έχει και προοπτικές και μέλλον. Αναλύουμε λοιπόν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα ως μια στρατηγική σωτηρίας για την ελληνική αγροτική περιφέρεια. Ο εκσυγχρονισμός, η ανάπτυξη και η ποιοτική αναβάθμιση όλων των μορφών τουρισμού πρέπει να αποτελούν τους κύριους στόχους του ελληνικού τουριστικού μέλλοντος.

Εκατομμύρια ξένοι από όλο τον κόσμο επισκέπτονται κάθε χρόνο την χώρα μας καθώς η φυσική της ομορφιά είναι απaráμιλλη, συνδυάζοντας ήλιο και θάλασσα στο μεγαλύτερο μέρος της. Ο φυσικός πλούτος της Ελλάδας δεν περιορίζεται μόνο στα παράλια της αλλά και στο εσωτερικό της. Υπάρχουν βουνά, πεδιάδες, χωριά, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κ.λπ., όπου θα μπορούσαν να αναπτυχθούν πολλές μορφές εναλλακτικού τουρισμού και ειδικότερα θα μπορούσε να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο η ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Συνδυάζοντας λοιπόν την αναψυχή με την επαφή με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του εκάστοτε προορισμού, ο αγροτουρισμός αποτελεί ένα σημαντικό μοχλό ανάπτυξης για το μακροπρόθεσμο μέλλον. Ο αγροτουρισμός έχει τη δυναμική και είναι οικονομικά επικερδής σε περιφερειακό επίπεδο να προσελκύσει επισκέπτες μέσω της ενθάρρυνσης του εθνικού τουρισμού και της δημιουργίας τοπικής εργασίας και αγορών. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζουμε την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες, αναλύουμε τους καθοριστικούς παράγοντες επιλογής αγροτουριστικών στόχων και αναφέρουμε τους σημαντικότερους φορείς και οργανισμούς της αγροτουριστικής ανάπτυξης.

3.1 Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια νέα πραγματικότητα για την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, όπου και άρχισαν οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων για τη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Όπως αναφέρεται σε μελέτη του Υπουργείου Ανάπτυξης στα πρώτα προγράμματα εντάχθηκαν 217 κοινότητες και 21 άγονα νησιά σε 28 νομούς της χώρας, ενώ αργότερα ακολούθησε με πρωτοβουλία του το Συμβούλιο Ισότητας των Δύο Φύλων και φορά διαχείρισης το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης του αγροτουρισμού, με τη δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών. Πολλοί από αυτούς τους συνεταιρισμούς λειτουργούν μέχρι και σήμερα ,βελτιώνοντας την οικονομική και κοινωνική θέση των γυναικών της υπαίθρου.

Με την υποκίνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάστηκε μια στροφή της αναπτυξιακής πολιτικής στην ανάπτυξη της υπαίθρου και σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τη γεωργία, σε μια προσπάθεια μείωσης του μεταναστευτικού ρεύματος από τις αγροτικές περιοχές στα αστικά κέντρα, μέσω της οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης της υπαίθρου. Το 2003 λοιπόν ιδρύθηκε στην Ελλάδα το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού (ΕΛΛ.Κ.Α.) το οποίο είναι σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και απαρτίζεται από καθηγητές πανεπιστημίου, επιχειρηματίες, εκδότες, δημοσιογράφους και επιστήμονες. Έχει ως σκοπό, τη στήριξη, την ενίσχυση και την προώθηση της ιδέας του αγροτουρισμού, καθώς και των πολιτικών για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος με κατεύθυνση τη βιώσιμη τοπική και περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη.

Τέλος, για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα ιδρύθηκε το 2001 ένας νέος φορέας η Αγροτουριστική Α.Ε που σήμερα έχει μετονομαστεί σε Οργανισμό Τουρισμού Υπαίθρου (Ο. Τ. Υ.), έχει τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρίας δημοσίου συμφέροντος και λειτουργεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης. Σύμφωνα με το έντυπο της εταιρίας οι στόχοι της είναι :

- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Ανάδειξη της ταυτότητας της παράδοσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής περιφέρειας.
- Κινητοποίηση των παραγωγικών, πολιτιστικών και αναπτυξιακών δυνάμεων των τοπικών κοινωνιών.

- Προώθηση του αναγκαίου θεσμικού, οργανωτικού και λειτουργικού πλαισίου ήπιων μορφών τουρισμού – αγροτουρισμού.
- Ποιοτική αναβάθμιση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Συνεχής ενδυνάμωση των σχέσεων της εταιρείας με τους φορείς της ελληνικής υπαίθρου και ανάπτυξη συνεργασιών με φορείς του εξωτερικού και μεταφορά και διάχυση τεχνογνωσίας σε θέματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης και προώθησης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. (www.agrotour.gr).

3.2 Φορείς ανάπτυξης του αγροτουρισμού.

Εκτός από τις βασικές επιχειρήσεις διαμονής και εστίασης που πρέπει να οργανωθούν στον αγροτικό χώρο για την προσέλκυση επισκεπτών / τουριστών, είναι ανάγκη να οργανωθούν και άλλου είδους επιχειρήσεις για τις άλλες μορφές τουρισμού και αυτό το έργο μπορεί να το αναλάβει:

Ο ιδιωτικός τομέας. Η ιδιωτική πρωτοβουλία για δημιουργία ιδιωτικών αγροτικών τουριστικών επιχειρήσεων οποιασδήποτε νομικής μορφής (ατομική, Ομόρρυθμη Εταιρεία, ΕΠΕ, ΑΕ κ.λπ.), είναι πάντοτε θετική για τις περιοχές όπου αυτή εκδηλώνεται. Αυτή έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τα αναπτυξιακά κίνητρα (επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις επιτοκίου, αφορολόγητες εκπτώσεις, αυξημένες αποσβέσεις κ.α.) που χορηγούνται από το κράτος με βάση τους εκάστοτε αναπτυξιακούς νόμους, για ιδρύσεις ξενοδοχειακών μονάδων μικρής κλίμακας, ξενώνων, καταλυμάτων, κατασκηνώσεων, εγκαταστάσεων εκμετάλλευσης ιαματικών πηγών, για ανακατασκευές και διασκευές διατηρητέων και παραδοσιακών κτισμάτων ως ξενώνες, για δημιουργία εργαστηρίων παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων και ειδών χειροτεχνίας (τρόφιμα, υφαντά, ξυλόγλυπτα κ.α.), για ίδρυση κέντρων χειμερινού τουρισμού κ.α., τα οποία αποτελούν τις παραγωγικές δραστηριότητες του αγροτικού τουρισμού. Προς την ίδια κατεύθυνση στήριξης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας κινούνται και οι χρηματοδοτήσεις της ΕΟΚ / ΕΕ στο πλαίσιο των διαρθρωτικών προγραμμάτων που εκφράζονται διαμέσου συγκεκριμένων Οδηγιών και Κανονισμών, που αποσκοπούν στο να «υλοποιήσουν» την ευρωπαϊκή πολιτική για το θέμα του αγροτουρισμού.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Ένας από αυτούς τους φορείς είναι το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού που είναι Σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και συστάθηκε τον Ιανουάριο του 2003 και απαρτίζεται από επιχειρηματίες, εκδότες, δημοσιογράφους, καθηγητές πανεπιστημίου, επιστήμονες, άτομα που ο καθένας στον τομέα του έχει επιδείξει ένα σημαντικό έργο. Δημιουργήθηκε με σκοπό τη στήριξη, την ενίσχυση και την προώθηση της ιδέας του αγροτουρισμού στην Ελλάδα καθώς και των πολιτικών για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος με κατεύθυνση τη βιώσιμη τοπική και περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη. Στα πλαίσια των σκοπών του, επιδιώκει τη συνεργασία με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς καθώς και με διεθνείς και εθνικές αγροτουριστικές οργανώσεις. Ο σκοπός του ΕΛΛ.Κ.Α είναι να δημιουργηθούν δίκτυα συνεργασίας για την ανάδειξη των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου και των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων. Μία από τις πιο πρόσφατες δραστηριότητες του ΕΛΛ.Κ.Α είναι η διοργάνωση της Γιορτής Αγροτουρισμού της Επιδαύρου.

Ο δημόσιος τομέας. Το κράτος, με τους δημόσιους οργανισμούς που εποπτεύονται από τα Υπουργεία Τουριστικής Ανάπτυξης, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Υγείας, Εσωτερικών, ΠΕΧΩΔΕ, Γραμματεία Νέας Γενιάς, ΕΟΤ, ΑΤΕ κ.α., συμβάλλει στη διάδοση, εμπέδωση και ανάπτυξη του αγροτουρισμού, ιδίως με τις δημόσιες επιχειρήσεις που έχει δημιουργήσει για την εκμετάλλευση ξενοδοχείων (π.χ. τα Ξενία), ιαματικών πηγών, χιονοδρομικών κέντρων, παιδικών κατασκηνώσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.λπ. Ένας από αυτούς τους φορείς είναι και η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε., που ιδρύθηκε το 2001 ως Ανώνυμη Εταιρία και σήμερα έχει μετονομαστεί σε Οργανισμό Τουρισμού Υπαίθρου (Ο.Τ.Υ) . (www.agrotourism.wordpress.com).

Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Πολλοί από τους Δήμους και τις Κοινότητες της χώρας έχουν ιδρύσει «δημοτικές επιχειρήσεις» και ανάμεσα στις πολλές δραστηριότητες που αναπτύσσουν είναι και ο αγροτουρισμός (π.χ. δημοτικοί ή κοινοτικοί ξενώνες). Το θεσμικό πλαίσιο των ΟΤΑ παρέχει πλείστες όσες δυνατότητες για ύπαρξη αμιγώς δημοτικών ή κοινοτικών επιχειρήσεων, αλλά και για συμπράξεις, όπως:

- Διαδημοτικών και διακοινοτικών επιχειρήσεων.
- Μικρών δημοτικών ή κοινοτικών επιχειρήσεων.
- Δημοτικών ή κοινοτικών επιχειρήσεων συνεταιριστικού χαρακτήρα.
- Ανωνύμων εταιριών σύμπραξης ΟΤΑ και τοπικών Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Δημοτικών εταιριών λαϊκής βάσης σύμπραξης ΟΤΑ με Συνεταιρισμούς και με άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα.
- Ανωνύμων εταιριών σύμπραξης ΟΤΑ και φορέων του Δημοσίου.
- Επιχειρήσεων στις οποίες οι ΟΤΑ με τους Συνεταιρισμούς έχουν την πλειοψηφία των μετοχών ή των μεριδίων.
- Ανωνύμων εταιριών σύμπραξης Τοπικών Ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ) και της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας (ΚΕΔΚΕ).
- Αναπτυξιακών συνδέσμων σύμπραξης δύο ή περισσότερων ΟΤΑ για εκτέλεση συγκεκριμένων έργων επιχορηγούμενων από το ελληνικό Δημόσιο ή την ΕΟΚ/ΕΕ.

Το θεσμικό πλαίσιο διάνοιξε ευοίωνες προοπτικές για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων εκ μέρους των ΟΤΑ, οι οποίοι ανέλαβαν πολλές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες στα πρώτα χρόνια ισχύος αυτού του θεσμικού πλαισίου. Σήμερα, όμως, μετά 20 και πλέον έτη από την ισχύ των συγκεκριμένων Νόμων και τη δημιουργία μεγάλου σχετικά αριθμού Δημοτικών Επιχειρήσεων από τους διάφορους δήμους της χώρας, αποδεικνύεται πως ελάχιστες προσπάθειες πέτυχαν τον σκοπό τους, ενώ οι περισσότερες απέτυχαν παταγωδώς και «ναυάγησαν», ενώ πολλοί δήμοι και κοινότητες που ίδρυσαν τέτοιου είδους επιχειρήσεις καταχρεώθηκαν ή επιβάρυναν τους δημότες τους με πρόσθετη φορολογία, χωρίς τη σχετική... διακηρυσσόμενη ανταποδοτικότητα.. (Εξαρχος, Γ. Καραγιάννης, Σ. (2004).

Οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί.

- Οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα ήταν μέσω της δημιουργίας αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Οι πρώτοι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα ξεκίνησαν το 1983 με προσπάθειες της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και με συνδρομή του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ), του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), ΤΟΥ Ελληνικού Οργανισμού Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ), του Ελληνικού Κέντρου Παραγωγικότητας (ΕΛΚΕΠΑ), της Αγροτικής Τράπεζας και κυρίως του Ελληνικού Δικτύου για Πρωτοβουλίες Απασχόλησης Γυναικών (ΕΛ.Ι.Π.Α.Γ.).

Σύμφωνα με τους Giagou & Apostolopoulos (1996,σελ. 144-145) η δημιουργία αυτών των συνεταιρισμών ακολούθησε τις παρακάτω αρχές:

- ❖ *Να βρουν οι ίδιες οι γυναίκες τις δραστηριότητες που θα είχε συμμετοχή ο συνεταιρισμός τους.*
- ❖ *Να αναμιχθούν σε ένα είδος απασχόλησης που οι ίδιες γνώριζαν, αλλά και ταυτόχρονα αυτή η απασχόληση να είναι καινοτόμος,*
- ❖ *Να είναι μικρής κλίμακας, αφού οι γυναίκες δεν είχαν υψηλά κεφάλαια και άλλα μέσα για να διαθέσουν.*

Τα αποτελέσματα από τη λειτουργία των αγροτουριστικών συνεταιρισμών είναι πολλές φορές ενθαρρυντικά, και έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός αριθμού γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών που στη Ελλάδα είναι πάνω από τις πενήντα. (Ανδριώτης, Κ. 2007, σελ.126).

3.3 Επενδυτικές ευκαιρίες για τους αγρότες με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιφέρεια.

Ο αγροτουρισμός αποτελεί οικονομικό παράγοντα ανάπτυξης σε απομακρυσμένες περιοχές της περιφέρειας και μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης για τους επισκέπτες σε τοπικές γιορτές και εκδηλώσεις, να ενισχύσει την παραγωγή και την πώληση τοπικών προϊόντων και να δημιουργήσει ισχυρούς διαπολιτιστικούς κοινωνικούς δεσμούς. Ο αγροτουρισμός μπορεί επίσης να συνδυαστεί και με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως είναι ο αθλητικός, ο θρησκευτικός, ο ιστορικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας.

Η Ελλάδα προσφέρει πλήθος ευκαιριών σε αυτή την αναπτυσσόμενη αγορά, με μοναδικές εμπειρίες διακοπών σε αγροτικά χωριά ή με ευκαιρίες για τη δημιουργία νέων προϊόντων σύμφωνα με τοπικά ήθη και έθιμα.

«Ο Επενδυτικός Νόμος της χώρας καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τις επενδύσεις στην Ελλάδα και παρέχει τα απαραίτητα επενδυτικά κίνητρα για επενδυτές από την Ελλάδα και το εξωτερικό ανάλογα με τον κλάδο και την περιοχή, στην οποία αφορά η επένδυση. Η ισχύς του Νόμου 3299/2004 έχει ανασταλεί από τις 29/01/2010. κατόπιν σχετικής διαβούλευσης των συναρμόδιων Υπουργείων με τους εκπροσώπους των επιχειρηματικών φορέων βασικών κλάδων της οικονομίας, προωθείται η ριζική αναμόρφωση του Αναπτυξιακού Νόμου, για να αποτελέσει βασικό εργαλείο στήριξης του νέου αναπτυξιακού προτύπου με αιχμή την πράσινη ανάπτυξη στην Ελλάδα». (www.investingreece.gov.gr).

Στο «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Αγροτική Ανάπτυξη/Ανασυγκρότηση της Υπαιθρου 2000-2006» και δη στο Μέτρο 7.9 για την «ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων» που αποσκοπεί στη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο, ο προϋπολογισμός για τις επιλέξιμες δαπάνες ανέρχεται σε εκατ. Ευρώ. Οι προβλεπόμενες δράσεις είναι οι εξής:

- Ενίσχυση των επενδυτικών σχεδίων που συμβάλλουν στην συμπλήρωση ή στην ανάπτυξη τουριστικής υποδομής για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αγροτουρισμού.
- Ενίσχυση των επενδυτικών βιοτεχνικών δραστηριοτήτων-εκτός της πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασικών προϊόντων.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Ενίσχυση των επενδυτικών σχεδίων που συμβάλλουν στην προβολή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών, για ενημέρωση και προσέλκυση επενδυτών και προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων.

Στο Μέτρο 7.9 εκτός από τους αγρότες μπορούν να συμμετέχουν: άλλα φυσικά πρόσωπα, επιχειρήσεις, αγροτικοί συνεταιρισμοί, συλλογικοί φορείς, πολιτιστικοί φορείς, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ.

Η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων μέσω της διαφοροποίησης των γεωργικών δραστηριοτήτων ενισχύεται με εθνικούς και κοινοτικούς πόρους σε ποσοστό έως και 60% της επιλέξιμης δαπάνης, με τη δέσμευση ότι το επιλέξιμο κόστος των προτεινόμενων έργων δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 440.000,00 ευρώ. Τα προγράμματα που ενισχύουν τη «διαφοροποίηση των αγροτικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων», απευθύνεται αποκλειστικά σε αγρότες αλλά και σε εκείνους που δεν είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες, στοχεύοντας βασικά:

- Στην καθιέρωση πολυλειτουργικής γεωργίας και ιδιαίτερης αγροτικής περιοχής.
- Στην ενδυνάμωση και στήριξη της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας ως δραστηριότητας-κλειδιού των αγροτικών περιοχών.
- Στη διευκόλυνση της συγκράτησης του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές.
- Στη διαφύλαξη και βελτίωση του περιβάλλοντος, του τοπίου και της κληρονομιάς.
- Στην ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων μέσω επενδύσεων οι οποίες αυξάνουν την επισκεψιμότητα της περιοχής παρέμβασης και τη διερεύνηση της τουριστικής περιόδου σε αυτήν, με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Στη βελτίωση της οργάνωσης του αγροτικού τουριστικού προϊόντος.

Με αυτού του είδους τις ενισχύσεις, και σε ότι αφορά τις δράσεις που ενισχύουν τα αγροτουριστικά επενδυτικά σχέδια, οι δικαιούχοι-φυσικά πρόσωπα κατά κύρια ή μερική απασχόληση γεωργοί-μπορούν να χρηματοδοτηθούν:

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- Για τη συμπλήρωση ή την ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής των περιοχών παρέμβασης, σύμφωνα με πρότυπα συμβατά με το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον της περιοχής.
- Για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο πλαίσιο προώθησης του τουριστικού προϊόντος αυτής της περιοχής, όποτε έτσι μπορούν να δημιουργηθούν και να εκσυγχρονιστούν:
  - Τουριστικά καταλύματα και παραδοσιακοί ξενώνες.
  - Χώροι εστίασης, άθλησης και αναψυχής.
  - Χώροι κατασκήνωσης σε σημεία φυσικού κάλλους.
  - Υπαίθριοι χώροι κατάκλισης.
  - Αναψυκτήρια.
  - Ορεινά καταφύγια.
  - Εναλλακτικές δραστηριότητες τουρισμού.
  - Συναφείς (προς τις ανωτέρω) δραστηριότητες.
  - Δημιουργία νέων βιοτεχνιών.
  - Βελτίωση υφιστάμενου βιοτεχνιών και οικοτεχνιών.
  - Βελτίωση της οργάνωσης του βιοτεχνικού και οικοτεχνικού προϊόντος.

Ωστε, η απασχόληση και η επιχειρηματικότητα στον αγροτικό χώρο βρίσκονται στο επίκεντρο της «νέας οικονομικής πολιτικής», διότι βασικός στόχος-εθνικός στόχος-είναι η επίτευξη της ταχύτερης (περιφερειακής και εθνικής) ανάπτυξης, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, με καθοδήγηση από το κράτος και την ΕΟΚ/ΕΕ και χρηματοδότηση των δράσεων μέσω των ΟΠΑΑΧ και των προγραμμάτων LEADER, για να

πραγματοωθεί η αναγέννηση της ελληνικής υπαίθρου. Έχουν ενταχθεί σε αυτά τα προγράμματα: φυσικά πρόσωπα, αγροτικοί συνεταιρισμοί, γυναικείοι συνεταιρισμοί, αναπτυξιακές εταιρίες (ΑΕ), εταιρίες των ΟΤΑ και επιμελητήρια. Τα μέχρι τώρα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών θεωρούνται θετικά, χωρίς να υπάρχουν όμως διαθέσιμα στοιχεία για τη μακροχρόνια ή μη προοπτική των ήδη συντελεσθεισών επενδύσεων.

3.3.1 Η πιστοποίηση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων.

Η ποιότητα στον τουρισμό είναι αυτή που εγγυάται ένα θετικό αποτέλεσμα για μια μεμονωμένη επιχείρηση, αλλά και την καθιέρωση ενός τουριστικού προορισμού. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO), η ποιότητα στον τουρισμό είναι:

«Το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που συνεπάγεται την ικανοποίηση όλων των θεμιτών αναγκών για προϊόντα και υπηρεσίες, των απαιτήσεων και των προσδοκιών του καταναλωτή, με ένα αποδεκτό αντίτιμο, σύμφωνα με συμβατικούς όρους και βαθύτερους προσδιοριστικούς παράγοντες της ποιότητας, όπως η σιγουριά και ασφάλεια, η υγιεινή, η προσβασιμότητα, η διαφάνεια, η αυθεντικότητα και η αρμονία των τουριστικών δραστηριοτήτων με το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον».

Σε ολόκληρο τον κόσμο εφαρμόζονται σε ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις, είτε για τα προϊόντα που παράγουν είτε για τις υπηρεσίες που παρέχουν, συστήματα διαχείρισης ποιότητας με αντίστοιχες πιστοποιήσεις (ISO 9001, HACCP, κ.α.).

Από τον Απρίλιο του 2005 ο διαπιστευμένος φορέας αυτής της πιστοποίησης είναι η “Αγροτουριστική Α.Ε.” (που μετονομάστηκε σε Οργανισμό Τουρισμού Υπαίθρου), από το Εθνικό Σύστημα Διαπίστευσης (ΕΣΥΔ), για την πιστοποίηση των υπηρεσιών σε αγροτουριστικό κατάλυμα. Το σήμα ποιότητας αποτελεί επιλέξιμη δαπάνη, χρηματοδοτούμενη από το κοινοτικό πρόγραμμα Leader Plus.

Η πιστοποίηση των επιχειρήσεων που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό σε όλες τις μορφές και υπηρεσίες αποτελεί ουσιαστικά τη διαβεβαίωση, την εγγύηση του καταναλωτή αλλά και την ευρύτερη τουριστική αγορά ότι η επιχείρηση που πιστοποιείται πληροί συγκεκριμένες ποιοτικές προδιαγραφές και είναι η μόνη εγγύηση ότι η επιχείρηση λειτουργεί σύμφωνα με την προδιαγραφή του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (ΕΛΟΤ) και τους κανονισμούς που έχει ο μόνος αρμόδιος φορέας του ελληνικού κράτους.

Το διακριτικό σήμα, το οποίο χορηγείται πάντα σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι αυτό που μπορεί να οδηγήσει τον τουρίστα να επιλέξει μια συγκεκριμένη επιχείρηση έναντι κάποιας άλλης και να είναι σίγουρος τόσο για την ποιότητα του προϊόντος ή των υπηρεσιών που του παρέχονται όσο και για τον έλεγχο, που έχει πραγματοποιηθεί στις πιστοποιημένες επιχειρήσεις. (www.ruralinvest.gr).

3.3.2 Πρόγραμμα LEADER +.

Το πρόγραμμα μέσω του οποίου δραστηριοποιείται η Ευρωπαϊκή Ένωση πάνω σε θέματα αγροτουρισμού ονομάζεται leader (Liaisons Entre de Developpement de l' Economie Rurale). Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί μια κοινοτική πρωτοβουλία, που έδωσε νέα διάσταση στις αγροτουριστικές επενδύσεις και αποβλέπει στην ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ των δράσεων για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας.

Το πρόγραμμα Leader υιοθέτησε το 1991 τον αναπτυσσόμενο τότε θεσμό των τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών με την εποπτεία και τον έλεγχο του Υπουργείου Γεωργίας, όπου μετείχαν εκπρόσωποι των τοπικών αρχών και άλλων τοπικών φορέων. Το πρόγραμμα αυτό συγκρότησε τις λεγόμενες τοπικές ομάδες δράσης, οι οποίες ανέλαβαν να σχεδιάσουν σ τοπικό επίπεδο την υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης με βασικότερο αποδέκτη τον αγροτουρισμό. Σε αντίθεση με τις άλλες επιδοτήσεις του Υπουργείου Γεωργίας, το leader μπορεί να χρηματοδοτήσει μια αγροτουριστική επένδυση ανεξάρτητα από το αν ο επενδυτής είναι αγρότης ή όχι. Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος επικεντρώνονται:

- Στην ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας αειφόρο ανάπτυξη μέσω πιλοτικών σχεδίων με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου.
- Στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της υπαίθρου μέσω αειφόρου ανάπτυξης.
- Στην ενίσχυση της προσπάθειας σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής για άρση της απομόνωσης των αγροτικών περιοχών.
- Στην εξασφάλιση της παροχής στήριξης στις τοπικές πρωτοβουλίες για την αγροτική ανάπτυξη.
- Στην παροχή στήριξης στις ενέργειες με καινοτόμο υποδειγματικό και μεταβιβάσιμο χαρακτήρα, που παρουσιάζουν τις νέες κατευθύνσεις τις οποίες μπορεί να ακολουθήσει η αγροτική ανάπτυξη.
- Στην ενίσχυση ανταλλαγής εμπειριών, της μεταφοράς τεχνογνωσίας μέσω ενός ευρωπαϊκού δικτύου αγροτικής ανάπτυξης και στην παροχή στήριξης στα σχέδια διακρατικής συνεργασίας.
- Στην οικονομική βοήθεια για την κάλυψη δυνατότητας των αναγκών υλοποίησης της πρωτοβουλίας.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Το leader απευθύνεται σε όλες τις αγροτικές περιοχές της Ε.Ε. Ωστόσο στην Ελλάδα έχει εφαρμοστεί κυρίως στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές ώστε να ενισχυθεί η προσπάθεια ανάκαμψής τους. Η εφαρμογή του εθνικού προγράμματος leader πραγματοποιείται μέσω τοπικών προγραμμάτων. (Μ. Βενετσανοπούλου, 2007, σελ. 180-181).

Τα τοπικά προγράμματα leader υλοποιούνται από αναπτυξιακές εταιρείες, από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ), οι οποίες συγκροτούνται από τοπικούς φορείς. Όπως η τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού, από συλλόγους, επιμελήτρια, συνεταιρισμούς, επιστημονικούς φορείς, περιβαλλοντικές και άλλες οργανώσεις. Στα πλαίσια του leader μπορούν να κάνουν επενδύσεις φυσικά ή νομικά πρόσωπα (ιδιώτες, ΟΤΑ, συνεταιρισμοί, σύλλογοι κ.α.) και είναι ηλικίας κάτω των 65 ετών. (Στ. Ασκελή 2005, σελ. 89-90).

Οι δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν μέσω leader, όπως αναφέρει η Στ. Ασκελή είναι μεταξύ άλλων:

- Δημιουργία και βελτίωση της υπάρχουσας στα διάφορα καταλύματα δυναμικότητας σε κλίνες, προβολή αγροκτημάτων που μπορούν να επισκέπτονται οι τουρίστες και να διανυκτερεύουν, προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού,
- δημιουργία τοπικών κέντρων πληροφόρησης, οργάνωσης και προώθησης του αγροτουρισμού.
- Δημιουργία μικρών βιοτεχνιών και επιχειρήσεων (μονάδες οικοτεχνίας, χειροτεχνίας, ειδών παραδοσιακής τέχνης, επιχειρήσεις ειδών διατροφής, επιχειρηματική αξιοποίηση τοπικών φυσικών πόρων κ.α.).
- Αξιοποίηση της φυσικής ομορφιάς και πολιτιστικής κληρονομιάς με την ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων, λαογραφικών μουσείων και άλλων αξιοθέατων, αναπαλαίωση αγροτικών κτισμάτων, κατασκευή γεφυριών, δημιουργία οικολογικών μονοπατιών κ.λπ. (Στ. Ασκελή, 2005, σελ.90).

3.3.3 Άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Στην Ελλάδα εκτός από τα προγράμματα leader, η Μ. Βενετσανοπούλου αναφέρει ότι, αυτή τη στιγμή υπάρχουν και άλλα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορούν τις επιδοτήσεις, οι οποίες έχουν στόχο, με την ανάπτυξη και αξιοποίηση της αγροτικής υπαίθρου, την ενθάρρυνση της αγροτικής επιχειρηματικότητας.

- ◆ Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης Υπαίθρου (ΕΠΑΑΑΥ) που έχει ως στόχο:
  - Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της ελληνικής γεωργίας στα πλαίσια της πρόκλησης ενός διεθνούς περιβάλλοντος με συνεχώς αυξανόμενη ανταγωνιστικότητα.
  - Την ενίσχυση της ολόπλευρης ανάπτυξης της υπαίθρου, για να αυξηθεί η ελκυστικότητα και η ανταγωνιστικότητα της και να οργανωθεί επί ορθολογικών βάσεων η οικονομική και κοινωνική λειτουργία.
  - Τη διατήρηση και βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος και την αξιοποίηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της υπαίθρου.

- ◆ Διάφορα προγράμματα για τη βοήθεια της νεανικής και γυναικείας επιχειρηματικότητας των ΑΜΕΑ. Αυτά αναφέρονται σε κέντρα πληροφόρησης για τον αγροτουρισμό και τις υπαίθριες δραστηριότητες, στη δημιουργία τουριστικών γραφείων, τοπικών οικοτεχνιών και παραδοσιακών προϊόντων.

- ◆ Πρόγραμμα τουρισμού με την επωνυμία Ε.Π “Ανταγωνιστικότητα”. ΠΡΑΞΗ 3. ΜΕΤΡΟ 2.2., που αφορά τα τουριστικά καταλύματα, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα, κάμπινγκ κ.α.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- ◆ Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Λαμβάνουν μέτρα που έχουν σχέση με τον τουρισμό και την αγροτική ανάπτυξη, όπως τουριστική εκμετάλλευση, συντήρηση και εκσυγχρονισμό κτιρίων και εγκαταστάσεων, τουριστικά καταλύματα, ανάπτυξη καινοτόμων πρωτοβουλιών, διαχείριση ειδικών μορφών τουρισμού κ. α.

Τα ΠΕΠ για την Ελλάδα είναι δεκατρία, όσες δηλαδή και οι περιφέρειες της χώρας. Στα προγράμματα αυτά οι ενέργειες «αγροτουρισμού-αγροβιοτεχνίας και παράλληλων δράσεων», υλοποιούνται βάση των διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού της Ε.Ε 950/97. (Βενετσανοπούλου Μ. σελ. 178-183).

- ◆ Το Ο.Π.Α.Α.Χ είναι ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου. Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) αποτελούν μια καινοτόμο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη σε επιλεγμένες ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας. Βασίζονται σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο και ενισχύουν ιδιωτικές επενδύσεις και δημόσιες τεχνικές και κοινωνικές υποδομές. Τα ΟΠΑΑΧ περιλαμβάνουν και χρηματοδοτούν υποδομές για τον αγροτικό τομέα, παρεμβάσεις αναβάθμισης των οικισμών και του φυσικού περιβάλλοντος, δράσεις βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των δεξιοτήτων τους, καθώς και ενισχύσεις σε ιδιώτες (Γεωργούς και μη) για επενδύσεις στον αγροτικό τομέα, αλλά και εκτός αυτού και επιπλέον υποστηρικτικές δράσεις για την ανάδειξη των περιοχών παρέμβασης. Τα ΟΠΑΑΧ συγχρηματοδοτούνται από Εθνικούς πόρους και από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - Τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ-Π), Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). (www.anka.gr).

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

- ◆ Κύριοι στόχοι των ΕΠΑΑΧ είναι:
  - ❖ Η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.
  - ❖ Στήριξη της ανάπτυξης στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές.
  - ❖ Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.
  - ❖ Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών.
  - ❖ Διατήρηση του περιβάλλοντος και της κοινωνικής συνοχής για όλο τον αγροτικό πληθυσμό.
  - ❖ Διάσωση και διαφύλαξη των στοιχείων της πολιτισμικής κληρονομιάς.
  - ❖ Αναδιάρθρωση της τοπικής αγροτικής οικονομίας, οικονομική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου.
  - ❖ Βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών.
(www.agrotikianaptixi.gr).

Επίλογος

Το κίνητρο για διακοπές γεννιέται από την ύπαρξη κάποιας ανάγκης. Συνεπώς, το κίνητρο αποτελεί την κινητήρια δύναμη που ωθεί κάποιο άτομο στην εκπλήρωση αυτής της ανάγκης. Γι' αυτό ένα από τα βασικότερα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί το κυρίαρχο κίνητρο ή την ομάδα κινήτρων που οδηγούν τον τουρίστα στην επιλογή κάποιου εναλλακτικού προορισμού.

Η ομάδα των κινήτρων που οδηγούν κάποιο άτομο σε εναλλακτικό τουρισμό συνδέεται άμεσα με πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης που διαφέρουν ριζικά από αυτά που επιβάλλει ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός. Αυτή η διαφορά στα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα από όλα σχεδόν τα άλλα είδη τουρισμού τείνει να τον απομονώνει σε ευδιάκριτες κατηγορίες που η κάθε μία από αυτές παρουσιάζει τις δικές της ιδιαιτερότητες. Ο εναλλακτικός τουρίστας έχει διαφορετικής μορφής κίνητρα που μπορούν να νοηθούν ως αυτά των λεγόμενων ενεργητικού τύπου διακοπών (με δραστηριότητες όπως: περιπλάνηση, περίπατος, αναρρίχηση, τουρισμός «περιπέτειας»), εξερευνητικού χαρακτήρα και επικοινωνίας με το αυτόχθον (ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι, συναναστροφή με τους ντόπιους κατοίκους, τον αυτόχθον πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμα) και εθελοντικού χαρακτήρα (εθελοντική προσφορά υπηρεσιών σε αποστολές του εξωτερικού, προσφορά βοήθειας και ενίσχυσης των υπανάπτυκτων περιοχών, συμμετοχή σε αρχαιολογικές ανασκαφές, εργασιακές κατασκηνώσεις κ.λπ.)

Στην εποχή λοιπόν της μαζικής παραγωγής τουριστικών υπηρεσιών και της τυποποιημένης συμπεριφοράς, όλο και περισσότερο καθίσταται η ανάγκη από πολλούς για πνευματική και ψυχική ξεκούραση, μακριά από τα κοσμοπολίτικα τουριστικά κέντρα, τα ψεύτικα χαμόγελα και την τυποποιημένη συμπεριφορά και τα αμφιβόλου ποιότητας τουριστικά προϊόντα.

Θεωρούμε λοιπόν ότι αγροτουρισμός δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να βιώσει εμπειρίες σε ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον από αυτό που έχει συνηθίσει να ζει, να γίνει ένα με την ύπαιθρο, να ασχοληθεί με τις αγροτικές ασχολίες, να δραστηριοποιηθεί και να ανταλλάξει ιδέες και σκέψεις με τους ανθρώπους της υπαίθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στον νομό Λασιθίου.»

Εισαγωγή

Ο νομός Λασιθίου κατέχει το ανατολικότερο τμήμα της Κρήτης και συνορεύει δυτικά με το νομό Ηρακλείου, ενώ από τις άλλες μεριές βρέχεται από το Κρητικό, το Καρπάθιο και το Λιβυκό πέλαγος. Είναι ο τρίτος νομός σε έκταση με συνολική επιφάνεια 1.870 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό που ξεπερνάει τις 77.000 κατοίκους. Ότι ισχύει για όλη την Κρήτη, το ίδιο ισχύει και για το νομό Λασιθίου. Είναι ένας νομός πλούσιος σε φυσική ομορφιά, πανέμορφα μέρη και τοπία, με πολλά γραφικά χωριουδάκια και με πολλές εναλλακτικές επιλογές για κάθε επισκέπτη.

Μια εκδρομή στα χωριά της ενδοχώρας σίγουρα θα αποτελέσει μια μοναδική εμπειρία. Τόσο η φύση και το περιβάλλον, όσο και ο χαρακτήρας όλων αυτών των χωριών επιτρέπουν στον επισκέπτη να αντιληφθεί και να καταλάβει την απaráμιλλη ομορφιά τους. Πολλά από τα χωριά έχουν μείνει χωρίς πολλές αλλαγές στο πέρασμα του χρόνου και δεν έχουν επηρεαστεί πολύ από την συνεχώς αυξανόμενη «επιδρομή» του τουρισμού και αρκετά από αυτά διατηρούν τα παραδοσιακά γραφικά χαρακτηριστικά τους, τόσο στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία τους, όσο και στην τρέχουσα και καθημερινή ζωή των κατοίκων τους που συνεχίζουν εδώ και χιλιάδες χρόνια να βιώνουν ένα τρόπο ζωής με υπερηφάνεια, σεμνή αξιοπρέπεια, υπομονή και επιμονή. Στοιχεία του χαρακτήρα που νομίζεις ότι βγαίνουν από την ίδια γη, ότι γεννάει ο τόπος. Σε αυτά τα χωριά ο επισκέπτης που δεν βλέπει μονάχα την επιφάνεια των πραγμάτων, αλλά έχει μάθει και να εμβαθύνει, μπορεί να αντιληφθεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των Κρητικών του τόπου.

Παράλληλα, ο επισκέπτης μπορεί αλλά και «επιβάλλεται» να λάβει μέρος στις πολλές πολιτισμικές, κοσμικές, θρησκευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, όπου η παλιά παράδοση επιβιώνει μέσα στην καθημερινή ζωή των ντόπιων και με αυτό τον τρόπο να γνωρίσει την «πραγματική» Κρήτη.

4.1 Η ανάπτυξη του τουρισμού στον Νομό Λασιθίου.

Το Λασιθί διαθέτει όλη την γκάμα των τουριστικών υποδομών στην υψηλότερη ποιότητα που μπορεί να συναντήσει κανείς στον κόσμο: από τα υπερπολυτελή ξενοδοχεία της περιοχής του Μεραμβέλλου, που φιλοξενούν κάθε χρόνο εκατοντάδες διάσημους επισκέπτες από όλο τον κόσμο, μέχρι τα ξενοδοχεία ανώτερης ή μέσης κατηγορίας και τα λοιπά καταλύματα οικογενειακού ή ακόμα αγροτουριστικού τύπου, που τα τελευταία χρόνια διακρίνονται για την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν και για τις προσιτές τους τιμές.

Σε όλο το νομό υπάρχουν εξαιρετικά εστιατόρια, αλλά και παραδοσιακές ταβέρνες, που συμπληρώνουν άριστα το βασικό δίπτυχο του τουρισμού διαμονή-διατροφή, προσφέροντας ταυτόχρονα πολλές και ενδιαφέρουσες ευκαιρίες διασκέδασης, με ποικίλο ύφος, παραλλαγές και αποχρώσεις από περιοχή σε περιοχή. Στις αστικές περιοχές, στον Άγιο Νικόλαο, την Ιεράπετρα, τη Σητεία και τη Νεάπολη, υπάρχει πληθώρα νυχτερινών κέντρων διασκέδασης, πολυτελών εστιατορίων με εκλεπτυσμένες γαστρονομικές προτάσεις, αλλά και παραδοσιακών ταβερνών που συνήθως αναπτύσσονται γύρω από τα λιμανάκια προσφέροντας ρομαντικές βραδιές δίπλα στη θάλασσα. Δεν είναι όμως και λίγες οι φορές, ιδιαίτερα τα καλοκαίρια, που δήμοι, πολιτιστικοί σύλλογοι, σωματεία, κέντρα διασκέδασης αλλά και ξενοδοχεία οργανώνουν εκδηλώσεις, γλέντια, χοροσπερίδες, μουσικές συναυλίες κ.ά. όπου οι επισκέπτες του τόπου μπορούν να συμμετέχουν και να ζήσουν αξέχαστες εμπειρίες και συγκινήσεις.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα και τη σχεδόν διαρκή ηλιοφάνεια, κρατούν τα καλά ξενοδοχεία ανοιχτά όλο το χρόνο, ενώ με την ανάπτυξη των υπηρεσιών internet καθιστούν το νομό ιδεώδη προορισμό και για τουρισμό παραχείμασης και τηλε-εργασίας!

Σε όλα τα τουριστικά κέντρα του νομού υπάρχουν οργανωμένες πλαζ με θαλάσσια σπορ. Οι μαρίνες του Αγίου Νικολάου και της Σητείας αλλά και μικρότερα θαλάσσια καταφύγια μπορούν να φιλοξενούν τουριστικά σκάφη.

Το συγκοινωνιακό δίκτυο αλλά και οι αστικές υποδομές είναι σε άριστη κατάσταση και επιτρέπουν την εύκολη και ασφαλή επίσκεψη στα σπουδαιότερα αξιοθέατα του τόπου. Έργα ανάπλασης πόλεων και χωριών που έγιναν τα τελευταία χρόνια αποκατέστησαν ή δημιούργησαν θαυμάσιους κοινόχρηστους χώρους, πλατείες, παλιούς δρόμους και σοκάκια, χώρους πρασίνου, αναψυχής και περιπάτου. Στην ύπαιθρο, εκτός από το ορειβατικό μονοπάτι E4, δημιουργήθηκαν και ωραίες φυσιολατρικές και πολιτιστικές διαδρομές, που οι επισκέπτες μπορούν να διασχίζουν εν μέρει με το αυτοκίνητο και εν όλο ή εν μέρει πεζοπορώντας. (www.lasithitourism.com).

4.1.1 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό και την οικονομία της Κρήτης.

Σημαντική είναι η έρευνα που εκπόνησε για τον τουρισμό και ευρύτερα για την οικονομία της Κρήτης, το ΜΑΙΧ (Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων) τμήμα οικονομίας και διοίκησης, σε συνεργασία με το Πολυτεχνείο και το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Σύμφωνα με τα κύρια συμπεράσματα της έκθεσης αρχίζοντας από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και εξετάζοντας τη θέση των νομών της Κρήτης σε σχέση με τους άλλους νομούς της Ελλάδας, καταγράφεται ότι οι νομοί της Κρήτης κατέχουν ικανοποιητικές θέσεις, από την όγδοη έως την εικοστή θέση.

Τις καλύτερες θέσεις καταλαμβάνουν οι νομοί της Κρήτης στον τριτογενή τομέα, ακολουθεί ο πρωτογενής τομέας και μετά είναι ο δευτερογενής τομέας. Κάνοντας μια σύγκριση από το 1995 έως το 2006, παρατηρείται ότι όλοι οι νομοί της Κρήτης παρουσιάζουν μείωση στον πρωτογενή τομέα με τη μεγαλύτερη μείωση να εμφανίζεται στο νομό Ηρακλείου και Χανίων με 70,9% και 64,4% αντίστοιχα. Αντίθετα, ο δευτερογενής τομέας, εμφανίζει αύξηση σε όλους τους νομούς της Κρήτης με τη μεγαλύτερη άνοδο να παρουσιάζεται στο νομό Λασιθίου και Ρεθύμνης με 90,1% και 80,3% αντίστοιχα. Στον τριτογενή τομέα, σημαντικές αυξήσεις παρουσιάστηκαν στους νομούς Ηρακλείου και Χανίων με 16,1% και 15% αντίστοιχα.

Παρακολουθώντας το εισόδημα ανά φορολογούμενο, ο νομός Ρεθύμνης κατέχει την πρώτη θέση στην περιφέρεια και την όγδοη πανελλαδικά, με 14.611 ευρώ. Στις αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο ο νομός Λασιθίου κατέχει την πρώτη θέση στην Κρήτη και τη δέκατη τέταρτη θέση, πανελλαδικά με 12.313 ευρώ. Όσον αφορά στις νέες κατοικίες ο νομός Χανίων καταλαμβάνει την έκτη θέση πανελλαδικά και την πρώτη στην Κρήτη με 1,52 νέες κατοικίες ανά κάτοικο. Ενώ ο νομός Ηρακλείου έρχεται πρώτος στην περιφέρεια Κρήτης και τρίτος σε όλη την Ελλάδα στα επιβατικά αυτοκίνητα με 44,8 ανά 100 κατοίκους.

Τέλος, το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας για το έτος 2008 διαμορφώθηκε στο 7,6%, με το νομό Ρεθύμνης να παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό στην Κρήτη με 10,3%, ενώ ο νόμος Λασιθίου εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό με 3,8%. Για το 2009, σε πανελλαδικό επίπεδο η ανεργία το Β' τρίμηνο έφτασε το 8,9%, ενώ τους καλοκαιρινούς μήνες Ιούλιο και Αύγουστο το ποσοστό ανεργίας έφτασε στο 9,6% και 9%, αντίστοιχα, τη στιγμή που ο κατατεθειμένος προϋπολογισμός αναμένει ποσοστό ανεργίας ίσο με 9,7%. Σε επίπεδο περιφέρειας, η Κρήτη για το Β' τρίμηνο έφτασε το 8%, σε σχέση με το 5% του αντίστοιχου τριμήνου του 2008. ανάλογα ποσοστά αύξησης της ανεργίας σε σχέση με το 2008 αναμένονται ξεχωριστά σε όλους τους νομούς της Κρήτης για το έτος 2009.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) αντιπροσωπεύει το σύνολο των τελικών προϊόντων που παράγονται σε μια χώρα ή σε μια περιοχή και αποτελεί το δείκτη της παραγωγικότητας. Εκείνο όμως που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και που είναι συγκρίσιμο, είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Δηλαδή, το ΑΕΠ που αντιστοιχεί, κατά μέσο όρο, σε κάθε άτομο ξεχωριστά. Έτσι, εξετάζοντας το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε τρέχουσες τιμές, για το έτος 2006 σε κάθε νομό, παρατηρούμε ότι ο νομός Λασιθίου κατέχει την όγδοη θέση με 17.885 ευρώ, ενώ ο νομός Ηρακλείου την ενδέκατη, ο νομός Χανίων τη δέκατη τρίτη και ο νομός Ρεθύμνης την εικοστή θέση. Για το ίδιο έτος, το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ το έχει με διαφορά ο νομός Βοιωτίας με 31.480 ευρώ και ακολουθούν οι νομοί Αττικής με 26.227 ευρώ και Κυκλάδων με 21.141 ευρώ.

Ο τριτογενής τομέας ο οποίος αποτελείται κυρίως από υπηρεσίες και τουρισμό, είναι ο πιο ανεπτυγμένος κλάδος για την πλειοψηφία των νομών της Ελλάδας. Για την Ελλάδα βλέπουμε το 1995 να έχει ποσοστό 67,7% και να φτάνει το 2006 στο 75%, σημειώνοντας αύξηση 10,8%. Τη μεγαλύτερη άνοδο παρουσίασε ο νομός Δράμας με 36,9% και ακολουθούν οι νομοί Ξάνθης με 29,2% και Λέσβου με 26,8%. Για το τελευταίο έτος (2006), την πρώτη θέση κατέχει ο νομός Αττικής με 86,4% και ακολουθούν οι νομοί Κέρκυρας και Δωδ/νήσων με 83,5% και 82,1%, αντίστοιχα. Ο νομός Ηρακλείου βρίσκεται στην έκτη θέση με 75,8%, ο νομός Χανίων στην όγδοη θέση με 75,5%, ο νομός Ρεθύμνης στη δέκατη θέση με 73,8% και ο νομός Λασιθίου στη δέκατη τέταρτη θέση με 72%. Για την περίοδο 1995-2006, όσον αφορά στους νομούς της Κρήτης, η μεγαλύτερη αύξηση στον τριτογενή τομέα σημειώθηκε στο νομό Ηρακλείου και Χανίων με 16,1% και 15% αντίστοιχα. Ο νομός Λασιθίου παρουσίασε μια οριακή αύξηση κατά 0,2%, ενώ ο νομός Ρεθύμνης μια οριακή μείωση κατά 0,9%. (www.pame.gr).

Σύμφωνα με τα στοιχεία των διανυκτερεύσεων της Στατιστικής Υπηρεσίας ως και το 2006, η Κρήτη έχει δείξει μια σταθερή πορεία, χωρίς δραματικές διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2004 – 2006, με κορύφωση των διανυκτερεύσεων το 2004 με 13,623,293 διανυκτερεύσεις. Οι διανυκτερεύσεις για το έτος 2004 είναι 13,623,293, για το 2005 12,499,798 και για το 2006 είναι 13,469,216. η διαφορά του έτους 2004 σε σχέση με τα υπόλοιπα έτη είναι προφανής, όμως είναι ακόμα προφανές και το ότι δεν υπάρχει κάποια αύξηση των διανυκτερεύσεων στην Κρήτη τα τελευταία τρία έτη. Από τα στοιχεία της Στατιστικής υπηρεσίας, συγκρίνοντας ανά νομό, από το 2003 και μετά, την πρώτη θέση έχει το Ηράκλειο, στη δεύτερη θέση έρχονται τα Χανιά, στην τρίτη το Ρέθυμνο και στην τέταρτη θέση το Λασιθί. Κανένας νομός δεν παρουσιάζει ουσιαστική αύξηση στις διανυκτερεύσεις του, εκτός από το νομό Λασιθίου, ο οποίος έχει παρουσιάσει μεγάλη αύξηση των διανυκτερεύσεων το 2006 σε σχέση με το 2005 με διαφορά στις διανυκτερεύσεις + 246,224. (www.statistics.gr).

4.1.2 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό στο νομό Λασιθίου.

Τα βασικά στοιχεία του τουρισμού στο νομό Λασιθίου για την τελευταία πενταετία 2001-2005 παρατίθενται συνοπτικά στον Πίνακα 1. παρατηρείται μια ελαφριά αύξηση σε κλίνες κατά 6% περίπου η οποία όμως συνοδεύεται από μια εμφανή αναζήτηση ποιοτικότερου τουρισμού.

Συγκεκριμένα παρατηρείται μια αύξηση κατά 60% περίπου των διαθέσιμων κλινών σε ξενοδοχεία πέντε αστέρων που συνοδεύεται από αύξηση του αριθμού των ξενοδοχειακών μονάδων αυτής της κατηγορίας από 9 το 2001 σε 13 το 2005. η τάση αυτή συνοδεύεται από αντίστοιχη τάση μείωσης των ξενοδοχειακών μονάδων, και των κλινών, τεσσάρων αστέρων.

Σήμερα ο νομός Λασιθίου διαθέτει το 11% των ξενοδοχειακών μονάδων πέντε αστέρων της χώρας και το 35% της Κρήτης ενώ οι αναλογίες σε κλίνες πέντε αστέρων είναι 8% και 25% αντίστοιχα. Τα ξενοδοχεία πέντε αστέρων στο νομό Λασιθίου παρέχουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας είναι μικρότερα σε αριθμό κλινών από τα αντίστοιχα ξενοδοχεία άλλων περιοχών και για τον λόγο αυτό πιο «exclusive», προσελκύουν δε τουρίστες υψηλής οικονομικής στάθμης.

Πίνακας 1. – Συνοπτική παρουσίαση Μεγεθών Τουρισμού (2001-2005)*					
	Έτος				
	2001	2002	2003	2004	2005
Κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα	20.471	20.329	20.642	21.422	21.614
Κλίνες σε ξενοδοχεία 5 αστέρων	2.904	2.904	2.904	3.356	4.637
Κλίνες σε ξενοδοχεία 4 αστέρων	6.775	6.715	6.946	7.028	5.980 (5.676)
Ξενοδοχεία	245	243	245	243	237
Ξενοδοχεία 5 αστέρων	9	9	9	10	13
Ξενοδοχεία 4 αστέρων	39	38	40	36	30
Αφίξεις Αλλοδαπών			186.973	205.261	204.839
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	1.773.343	1.811.409	1.534.958	1.625.250	1.573.059
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε ξενοδοχεία	1.771.283	1.808.635	1.532.934	1.624.687	1.571.885
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε κάμπινγκ	2.060	2.774	2.024	563	1.174
Διανυκτερεύσεις ανά άφιξη αλλοδαπών			8,21	7,92	7,68
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	137.717	146.151	144.084	173.206	176.328
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών σε ξενοδοχεία	136.209	142.857	141.726	172.908	172.801
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών σε κάμπινγκ	1.508	3.294	2.358	298	3.527

**Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ,
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.**

Πίνακας 1. – Συνοπτική παρουσίαση Μεγεθών Τουρισμού (2001-2005)*					
Έτος					
	2001	2002	2003	2004	2005
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά κάτοικο	23,41	23,93	20,29	21,55	20,82
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών ανά κάτοικο	1,82	1,93	1,91	2,30	2,33
*Στοιχεία της ΕΣΥΕ. Για το 2005 μέσα σε παρένθεση από το Ξεν. Επιμελητήριο.					

4.1.3 Ξενοδοχειακή υποδομή

Η ξενοδοχειακή υποδομή του νομού είναι κατά κύριο λόγο συγκεντρωμένη στις περιοχές του Αγίου Νικολάου με 6.939 κλίνες όλων των κατηγοριών το 2005 και Ελούντας με 4.189 κλίνες όλων των κατηγοριών εκ των οποίων 65% περίπου σε ξενοδοχειακές μονάδες πέντε αστέρων. Ακολουθούν οι περιοχές της Ιεράπετρας με 3.277 κλίνες, Σίτσι- Μιλάτου με 2.569 κλίνες, της Νότιας ακτογραμμής με 1.800 κλίνες και της Σητείας με 1.477 κλίνες. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται μια συνοπτική παρουσίαση της ξενοδοχειακής δυναμικότητας των διαφόρων περιοχών σε δωμάτια και κλίνες ανά ξενοδοχειακή κατηγορία.

Παρατηρείται ότι η περιοχή της Ελούντας προσανατολίζεται προς τον τουρισμό υψηλής κατηγορίας. Η περιοχή διαθέτει 7 από τις συνολικά 13 ξενοδοχειακές μονάδες πέντε αστέρων του νομού με 58% των διαθέσιμων δωματίων και κλινών της κατηγορίας, ενώ η περιοχή του Αγίου Νικολάου διαθέτει 4 μονάδες με 21% των δωματίων και 20% των κλινών, το Σίτσι 1 μονάδα με 16% των δωματίων και κλινών της κατηγορίας.

Πίνακας 2. – Χωροταξική Κατανομή Ξενοδοχειακού Δυναμικού (Στοιχεία του Ξενοδ. Επιμελητηρίου Ελλάδος)												
	Κατηγορία											
	5*****		4****		3***		2**		1*		Σύνολα	
	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες
Άγιος Νικόλαος	504	947	912	1695	760	1.456	1.272	2.355	264	486	3.712	6.939
Ελούντα	1402	2708	351	668	164	333	237	438	26	42	2.180	4.189
Ιεράπετρα			1031	2067	163	327	400	796	43	87	1.637	3.277
Σίτσι - Μιλάτος	393	767	324	609	145	270	484	861	34	62	1.380	2.569
Σητεία			175	331	70	133	492	926	47	87	784	1.477

**Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ,
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.**

Πίνακας 2. – Χωροταξική Κατανομή Ξενοδοχειακού Δυναμικού (Στοιχεία του Ξενοδ. Επιμελητηρίου Ελλάδος)												
	Κατηγορία											
	5*****		4****		3***		2**		1*		Σύνολα	
	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες
Καλό Χωριό	117	215			76	144	145	272	29	58	367	689
Κουτσουράς - Μακρύ Γιαλός			146	285	101	191	72	131	9	16	328	623
Κουτσουνάρι - Φέρμα					241	545	32	66	33	55	306	666
Μόχλος					138	262			14	27	152	289
Παλαίικαστρο							98	177	26	42	124	219
Μύρτος							74	193			74	193
Οροπέδιο Λασιθίου			14	21			21	36	20	40	55	97
Ζάκρος							24	42			24	42
Παχειά Άμμος							12	22	9	20	21	42
Νεάπολη					3	6	12	21			15	27
Σύνολο	2416	4637	2953	5676	1861	3667	3.375	6.336	554	1.022	11.159	21.338

Ο νομός Λασιθίου συνολικά διαθέτει σε κατηγορίες ξενοδοχείων:

<u>Κατηγορία</u>	<u>Ξενοδοχεία</u>
5*	22
4*	31
3*	28
2*	81
1*	36
A Τάξης	5
B Τάξης	4
Γ Τάξης	11

4.2 Ο αγροτουρισμός στο Νομό Λασιθίου.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν αρχίσει να γίνονται γνωστές και να αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας. Ειδικότερα δε στο Νομό Λασιθίου ο εναλλακτικός τουρισμός βρίσκει εύφορο έδαφος, καθώς επικρατούν εξαιρετικά ευνοϊκές κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες. Μέσα από μια σωστά αναπτυγμένη στρατηγική και πολιτική καλλιέργειας αυτής της μορφής τουρισμού, μπορούμε να αποκομίσουμε πολλαπλά οφέλη τα οποία θα αποτελούν αντιστάθμισμα σε αρκετές αρνητικές πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της εποχής μας.

Μέσα στα απαραίτητα χαρακτηριστικά, μεταξύ άλλων, συγκαταλέγονται η διαμόρφωση σωστής κουλτούρας γύρω από την ποιότητα και τη διάθεση του προσφερόμενου προϊόντος, η συλλογικότητα, η επιμονή σε αυτή τη προσπάθεια, το μεράκι και άλλα τα οποία θα καταστήσουν εφικτή την επιτυχή υιοθέτηση του αγροτουρισμού και των πολύπλευρων θετικών του συνεπειών.

Ο Νομός Λασιθίου έχει πολλά γραφικά και παραδοσιακά χωριά τα οποία έχουν μείνει αναλλοίωτα, διατηρώντας ήθη και έθιμα από άλλους αιώνες. Αρκετά από τα αυτά έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί οικισμοί, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στον κάθε επισκέπτη να εξερευνήσει το νομό κυριολεκτικά από άκρη σε άκρη, αφού σε κάθε χωριό υπάρχει ένα παραδοσιακό καφενείο, ένα μπακάλικο, μια ταβέρνα και παντού υπάρχουν φιλόξενοι κάτοικοι. Ο ανθρώπινος παράγοντας στον αγροτουρισμό έχει τον πρώτο λόγο. Στόχος είναι ο αγροτουρισμός, ως μια μορφή δευτερεύουσας απασχόλησης να μπορέσει να προσφέρει πολλές ευκαιρίες στους αγρότες του νομού.(www.oikodraseis.gr).

Ο αγροτουρισμός στο Νομό Λασιθίου βρίσκει πρόσφορο έδαφος τα τελευταία χρόνια και έχουν αναπτυχθεί αξιόλογες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες από τον τοπικό πληθυσμό. Έχει δημιουργήσει ευκαιρίες διαφοροποίησης των μέχρι τώρα δραστηριοτήτων για τους ντόπιους αγρότες δίνοντας τους την ευκαιρία να αυξήσουν τα εισοδήματά τους και να ενδυναμώσουν τη βιωσιμότητα των αγροτικών δραστηριοτήτων τους. Επίσης αποτελεί ένα άριστο εργαλείο εκπαίδευσης του κοινού για την σημασία της γεωργίας και της συμβολής της στην οικονομία της χώρας αλλά κυρίως στις τοπικές οικονομίες και στο πόσο ωφελούνται από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην εκάστοτε περιοχή.

Τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί στο νομό αξιόλογα αγροτουριστικά καταλύματα , παραδοσιακοί ξενώνες και κατοικίες. Στον Πίνακα 3, παραθέτουμε τα καταλύματα και τους ξενώνες που υπάρχουν στον νομό:

**Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ,
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.**

Πίνακας 3. – Αγροτουριστικά καταλύματα στο νομό Λασιθίου		
		Κατηγορία
Άγιος Κων/νος-Οροπέδιο Λασιθίου	ΒΙΛΑΕΤΙ	Συγκρότημα παραδοσιακών ξενώνων και κατοικιών
Τζερμάδο	ΑΡΓΟΥΛΙΑΣ	Παραδοσιακά σπίτια
Ξερόκαμπος Ζήρου	FAROS HOUSES	Παραδοσιακά σπίτια
Παλαίकाστρο	METOXI BAΪ	Παραδοσιακές κατοικίες
Παλαίकाστρο	PEGASUS	Παραδοσιακά σπίτια
Παλαίकाστρο	MARINA VILLAGE	Παραδοσιακοί ξενώνες
Παλαίκαστρο	ELIA STUDIO	Παραδοσιακά σπίτια
Άσπρος Ποταμός	ΑΣΠΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ	Παραδοσιακά σπίτια
Παλαίκαστρο	GRANNY'S HOUSE	Παραδοσιακά σπίτια
Παλαίκαστρο	PORTO HELLI APTS	Παραδοσιακά σπίτια
Παλαίκαστρο	KOUREMENOS VILLA'S- PANORAMA APTS	Παραδοσιακά σπίτια
Κάτω Ζάκρος	KATO ZAKROS PALACE	Παραδοσιακά καταλύματα
Ξερόκαμπος	CAVALI APTS	Παραδοσιακά καταλύματα
Κάτω Ζάκρος	BAY VIEW	Παραδοσιακά καταλύματα
Παλαίκαστρο	CASA DI MARE APTS	Παραδοσιακά καταλύματα
Μόγλος	RODANTHI	Παραδοσιακά καταλύματα
Μάλλες Ιεράπετρας	VILLA MALA	Παραδοσιακά καταλύματα
Σφάκα	Κρήσσα Αήρ	Παραδοσιακοί ξενώνες
Σφάκα	Μαρωνία Αήρ	Παραδοσιακοί ξενώνες
Σφάκα	Μαρωνία Ύδωρ	Παραδοσιακοί ξενώνες
Λάσινθος	Οικολογικό Παραδοσιακό Πάρκο	
Ανατολή Ιεράπετρας	OLOKALON	Deluxe Relaxation Suites
Ανατολή Ιεράπετρας	PASIPHAE	Παραδοσιακά καταλύματα
Ανατολή Ιεράπετρας	KALLIROE	Παραδοσιακά καταλύματα
Ανατολή Ιεράπετρας	SMARAGDA	Παραδοσιακά καταλύματα
Ανατολή Ιεράπετρας	ΔΙΚΤΥΝΝΑ	Παραδοσιακές βίλλες

Πηγή: (www.agrotourcrete.gr).

4.2.1 Ορεινά χωριά και παραδοσιακοί οικισμοί στο Νομό Λασιθίου.

Τα ορεινά και παραδοσιακά χωριά που μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες στο νομό Λασιθίου είναι πάρα πολλά. Κάθε ένα από αυτά έχει κάτι διαφορετικό που "τραβάει" τον επισκέπτη και τον ωθεί να το γνωρίσει καλύτερα. Δεν μπορούμε πραγματικά να πούμε τους λόγους που κάνει το κάθε ένα από αυτά τα χωριά μοναδικό. Σίγουρα για τον κάθε επισκέπτη οι λόγοι είναι διαφορετικοί. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά από αυτά τα χωριά παρακάτω, γιατί πραγματικά δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε κανένα. Αυτά είναι:

- **Η Ανατολή:** Χωριό του ανατέλλοντος ηλίου. Ένα από τα ωραιότερα ιστορικά, παραδοσιακά χωριά της Κρήτης, έμεινε αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου. Βρίσκεται σε υψόμετρο 600 μέτρων, 17 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Ιεράπετρας.
- **Οι Πεύκοι:** Το χωριό είναι παραδοσιακό, χτισμένο αμφιθεατρικό στην πλαγιά ενός λόφου σε υψόμετρο 420 μέτρα, με παραδοσιακά λιθόστρωτα δρομάκια. Το όνομα του, διασταυρώνεται με το ομώνυμο δέντρο αφού βρίσκεται μέσα σε μια πευκόφυτη κοιλάδα.
- **Το Σταυροχώρι:** Απέχει 35 χλμ. από τη Σητεία και είχε 227 κατοίκους. Η εκκλησία της Θεοτόκου Πηγής στην τοποθεσία «στους Αποστόλους της Λυγιά» συγκεντρώνει πολλά στοιχεία για να είναι ο αναφερόμενος από τον Rantoph ναός ο οποίος όμως αναζητείται από άλλους στο Μακρύ Γιαλό Σητείας και στα Φέρμα Ιεράπετρας.
- **Η Θρυπή:** Ένα χωριό που βρίσκεται κοντά στο φαράγγι του Χα. Η θέα από το χωριό είναι εκπληκτική, ενώ η διαδρομή μέχρι να φτάσεις κυριολεκτικά σου κόβει την ανάσα, με απότομους γκρεμούς και πολλά πεύκα.

Πηγή: Φυσιολατρικές & Πολιτισμικές Διαδρομές του Νομού Λασιθίου.

4.2.2 Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους του Ν. Λασιθίου.

Μπορεί να προσφερθεί από οικισμούς που βρίσκονται σε προνομιακές τοποθεσίες της φύσης, ήτοι σε κοντά σε δασοσκεπείς βουνοπλαγιές, κοντά σε βιότοπους, σε όχθες ποταμών και λιμνών, σε χαράδρες και φαράγγια, κοντά σε καταρράκτες ή σπηλιές, σε ηφαίστεια και απολιθωμένα δάση, κοντά σε μετέωρα και άλλους μετασχηματισμούς της φύσης κ.λπ. Η ομορφιά της φύσης, τα απλά καταλύματα και η φιλοξενία των αγροτών, αποτελούν τους καλύτερους "κράχτες" αύξησης της προσέλκυσης επισκεπτών σε αυτούς τους οικισμούς, των οποίων τα τοπία προστατεύονται και από τον Ν. 1650/1986, ως στοιχεία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς αλλά και για τη διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας:

- **Φαράγγι του Χα:** Πραγματικά δεν υπάρχουν λόγια για να περιγράψουμε αυτό το θαύμα που δημιούργησε η φύση με βάθος 700 μέτρων. Ένα πλούσιο σε χλωρίδα και πανίδα φαράγγι, με υπόγειες σπηλιές, αναρριχήσεις, καταβάσεις, πεζοπορία και πολλά τρεχούμενα νερά. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ζήσει μια πολλή όμορφη εμπειρία.
- **Το φαράγγι της Σαρακίνας:** Δυτικά της Ιεράπετρας και σε απόσταση 20 χλμ βρίσκεται ο παραδοσιακό χωριό των Μύθων. Σε μικρή απόσταση από αυτό αρχίζει το φαράγγι της Σαρακίνας ή του Σαραντάπηχου (κατά τους ντόπιους). Κατά το μύθο ο Σαραντάπηχος (γίγαντας γιος του Δία) περνώντας από το βουνό έσκυψε να πει νερό στο ποτάμι. Η μακριά γενειάδα έσχιζε το βουνό στα δύο και δημιουργήθηκε το φαράγγι. Το φαράγγι είναι πλούσιο σε βλάστηση με πολλά σπάνια είδη πουλιών και γάργαρα νερά.
- **Φαράγγι των Μύσων:** Σπάνια χλωρίδα και πανίδα και δύο μονοπάτια, το πρώτο μονοπάτι είναι εύκολο για πεζοπορία ενώ το άλλο είναι ιδανικό για εκείνους που τους αρέσει το σκαρφάλωμα και η περισσότερη περιπέτεια.
- **Πευκιανό Φαράγγι:** Η βατότητα του φαραγγιού έχει αποκατασταθεί μέσω του προγράμματος LEADER και έχουν γίνει διακριτικές παρεμβάσεις (αναπαυτήρια, πέτρινες βρύσες). Μικρό φαράγγι στη νότια ακτή της Κρήτης μεταξύ του χωριού Πεύκοι και του τουριστικού θέρετρου Μακρύ Γιαλού. Στην αρχή το μονοπάτι δεν προχωράει μέσα στο φαράγγι αλλά πάνω από αυτό κατά μήκος του και μετά από 700 – 800 μέτρα περίπου κατηφορίζει για να καταλήξει στην κοίτη του φαραγγιού. Η ομορφιά είναι μοναδική διότι βρίσκεται σε δάσος πεύκων και το πράσινο του πεύκου θα το έχετε συνέχεια μπροστά σας.

- **Φαράγγι του Καψά:** Μήκος φαραγγιού 4,5 χλμ. Διάρκεια πορείας 2 ώρες. Απέχει 9 χλμ από τον Μακρύ Γιαλό και 35 χλμ από τη Σητεία και ξεκινά δίπλα από το γνωστό μοναστήρι του Καψά. (www.agrolasithi.gr).

4.2.3 Δάση και Φυσιολατρικές διαδρομές.

Τα δάση και τα περιπατητικά μονοπάτια στο νομό είναι πάρα πολλά και ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να θαυμάσει τη φύση, όποια διαδρομή και αν διαλέξει να ακολουθήσει, είτε με το αυτοκίνητο ή τη μοτοσικλέτα, είτε πεζός.

Σε ορισμένα σημεία του νομού, υπάρχουν οργανωμένοι δρυμοί που λειτουργούν ως χώροι αναψυχής και ξεκούρασης για τον επισκέπτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το «δασάκι του Κουτσοουρά», στην περιοχή Κουτσοουρά Ιεράπετρας. Ιδιαίτερα διαδεδομένο είναι και το Ευρωπαϊκό φυσιολατρικό μονοπάτι E4 που ξεκινάει από το Γιβραλτάρ και αφού διασχίσει ολόκληρη σχεδόν την Ευρώπη και την Ελλάδα και αφού περάσει την Κρήτη, στο Καστέλι στα Χανιά, καταλήγει στην Σητεία το ανατολικότερο τμήμα του νησιού. (Τα χωριά της δυτικής Ιεράπετρας, Δήμος Ιεράπετρας, 2009).

Στην ευρύτερη περιοχή έχουμε ακόμα:

- **Το Κεδρόδασος στο νησί της Χρυσής:** Βρίσκεται 8 μίλια νότια της Ιεράπετρας. Παρουσιάζει πέντε διαφορετικούς τύπους βλάστησης: το δάσος κέδρων, μικτό δάσος κέδρων και θαμνοκυπάρισσων, δάσος θαμνοκυπάρισσων, αραιή θαμνότοποι και αμμοφίλη παραλιακή βλάστηση. (www.minenv.gr).
- **Το Σελάκανο:** Ο δρόμος προς το Σελάκανο είναι γεμάτος από πρίνους και πεύκα, αγριοαχλαδιές και κατσοπρίνια, φασκομηλιές και αχιμάδες. Το Σελάκανο είναι ένα πανέμορφο δάσος και αν ακολουθήσουμε το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, τα τοπία που θα συναντήσουμε και η θέα είναι πραγματικά εντυπωσιακά. Βρίσκεται στις Μάλλες, βορειοδυτικά της Ιεράπετρας. (www.dimosierapetras.gr)

Επίλογος

Είναι γεγονός ότι τα περιθώρια ανάπτυξης για την περιφέρεια Κρήτης γενικότερα αλλά και για τον νομό Λασιθίου ειδικότερα, είναι τεράστια. Τα τελευταία είκοσι χρόνια από την πολιτεία έχουν διατεθεί σημαντικά ποσά προερχόμενα κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης) για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων του νομού Λασιθίου.

Από τα προαναφερόμενα ο νομός Λασιθίου μας έδειξε ότι συνδυάζει ταυτόχρονα την αγροτική παραγωγή και τον τουρισμό. Έχει ιδανικές πρωτογενής συνθήκες για την ανάδειξη του εναλλακτικού τουρισμού και ιδίως του αγροτουρισμού διότι το φυσικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από εξαιρετική ποικιλία και ομορφιά, η πολιτιστική κληρονομιά είναι πλούσια και σημαντική ενώ η κύρια ασχολία των κατοίκων όπως προαναφέραμε είναι η γεωργία. Δεν θα μπορούσε λοιπόν να μην ξεκινήσει η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο νομό.

Οι τουρίστες συνδέουν το ταξίδι τους κυρίως με την αγορά τοπικών προϊόντων, υπηρεσιών και την απόκτηση εμπειρίας στον τομέα της γεωργίας. Ένα μεγάλο αριθμό επισκεπτών προσελκύουν οι διάφορες επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό όπως για παράδειγμα θερμοκήπια, αγροκτήματα, ή ακόμα και επιχειρήσεις που παράγουν τοπικά παραδοσιακά προϊόντα φαγώσιμα ή μη τα οποία μπορούν να τα προμηθευτούν απευθείας από τους παραγωγούς. Με αυτόν τον τρόπο ο αγροτουρισμός συμβάλλει όχι μόνο στην αύξηση του εισοδήματος των επιχειρήσεων αλλά και στην αύξηση του τοπικού εισοδήματος της εκάστοτε περιοχής.

Η δραματική αύξηση στη ζήτηση του Κρητικού τουρισμού δημιούργησε, και θα συνεχίσει να δημιουργεί, μια σειρά θετικών και αρνητικών επιπτώσεων στην τοπική οικονομία, κοινωνία και περιβάλλον. Επιπρόσθετα, ο τωρινός τουρισμός μπορεί να έχει θετικές επιδράσεις στο ισοζύγιο πληρωμών, στο κατά κεφαλήν εισόδημα και την παραγωγή αλλά η πραγματική του συνεισφορά στην ευημερία της τοπικής κοινωνίας όπως και στη βιωσιμότητα των τοπικών πόρων είναι αμφισβητήσιμη.

Ο μαζικός τουρισμός έχει τη θέση του σ' αυτή την ανάπτυξη και θα ήταν αφελές να θεωρηθεί ότι η όποια τουριστική ανάπτυξη σ' αυτό τον πλανήτη θα μπορούσε να γίνει χωρίς το μαζικό τουρισμό.

Παρόλαυτα, ο αγροτουρισμός έχει τη δυναμική και είναι οικονομικά επικερδής σε περιφερειακό επίπεδο να προσελκύσει επισκέπτες μέσω της ενθάρρυνσης του εθνικού τουρισμού και της δημιουργίας τοπικής εργασίας και αγορών. Η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας είναι βασική παράμετρος του επιτυχημένου σχεδιασμού, ανάπτυξης και διαχείρισης του αγροτουρισμού.

Ο αγροτουρισμός θεωρείται ως μία από τις πιο υπεύθυνες μορφές τουρισμού που συνεισφέρει στη διατήρηση μιας περιοχής και μπορεί να μειώσει ή να εξαλείψει την παραδοσιακή χρήση πόρων.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Δευτερευόντως επειδή οι τουρίστες που συμμετέχουν σε αγρό-τουριστικά προγράμματα ως καταναλωτές, μπορούν να υποστηρίξουν τη σημαντικότητα της ωφέλειας του τουρισμού για τους ντόπιους.

Ο αγροτουρισμός μπορεί να αποτελέσει την εναλλακτική μορφή τουρισμού που θα προσφέρει στην ύπαιθρο και στον αγροτικό χώρο την αναβάθμιση και των εκσυγχρονισμό των αγροτικών δραστηριοτήτων. Θα μπορέσει να παρέχει οικονομική ανάπτυξη και προσφορά εναλλακτικών εισοδημάτων στον αγροτικό πληθυσμό της περιφέρειας και θεωρείται ως η σημαντικότερη στρατηγική επιλογή για το μέλλον του αγροτικού κόσμου. Τέλος, όταν οι ντόπιοι κατανοήσουν ότι τα οφέλη είναι περισσότερα τότε μόνο θα υποστηρίξουν τον τουρισμό και κατ' επέκταση τον αγροτουρισμό και θα συμβάλλουν στη διατήρηση του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : «Μεθοδολογία Έρευνας.»

Εισαγωγή

Ο πανέμορφος οικισμός της Ανατολής πήρε το όνομά του όπως όλα δείχνουν, από τη γεωγραφική του θέση που βρίσκεται στα νότια και ανατολικά των Λασιθιώτικων βουνών και από τη θέση αυτή ατενίζει πρώτος την ανατολή του φωτός. Ένας μύθος που φτάνει στα αυτιά μας από τις γιαγιάδες του χωριού είναι ο παρακάτω:

« Τα πολύ παλιά χρόνια, συνήθιζαν, όταν οι άντρες έφταναν σε μεγάλη ηλικία (70 και πάνω), τους οδηγούσαν νοτιοανατολικά του χωριού κάπου προς την Ιεράπετρα και τους έριχναν σε ένα γκρεμό. Σε μια από αυτές τις αποστολές και επειδή ένας από τους επικεφαλής των δημίων ήθελε να τους χαρίσει τη ζωή, τους είπε ότι όσοι κοιτάζουν προς τη μεριά που θα πρωτοβγεί ο ήλιος θα γυρίσουν ζωντανοί. Όλοι κοιτούσαν ανατολικά, μόνο ο πιο γέρος κοιτούσε βορειοδυτικά προς τη μεριά της ψηλότερης κορφής του χωριού. Ενώ όλοι γελούσαν μαζί του, η πρώτη αχτίδα του ήλιου αντανάκλασθηκε στο μέρος που κοιτούσε ο γέρος. Έτσι βέβαια γλίτωσε τη ζωή του και το χωριό ονομάστηκε Ανατολή ».

Η θέα από τον οικισμό είναι μοναδική καθώς έχει στα πόδια του όλο το Λιβυκό πέλαγος. Εδώ θα δανειστούμε μια μαντινάδα από τον αείμνηστο Θανάση Σκορδαλό:

***«Όταν το φως τσ' Ανατολής, πέσει στο πρόσωπό σου,
Παίρνεις μια όψη θεϊκή και γονατίζω ομπρός σου».***

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Τη δεκαετία του 1970 οι περισσότεροι κάτοικοι της Ανατολής κατέβηκαν στον κάμπο και ασχολούνται με τις θερμοκηπιακές καλλιέργειες. Ίδρυσαν μαζί με κατοίκους από άλλα χωριά τους συνοικισμούς Στόμιο, Νέα Ανατολή, Αμμουδάρες. Το μικρό γραφικό χωριό Καλογέροι που σύμφωνα με την παράδοση κτίστηκε από κάποιο Τούρκο Αγά, ανήκει στην Ανατολή.

Για πρώτη φορά ο οικισμός αναφέρεται από τον Καστροφύλακα το 1583 με 666 κατοίκους και στη συνέχεια στις Τούρκικες και Αιγυπτιακές απογραφές που ακολούθησαν. Το 1880 και 1900 εμφανίζεται ως δήμος (μάλιστα σώζεται και αποτύπωμα σφραγίδας) με 588 και 659 κατοίκους αντίστοιχα. Από το 1920 αποτελεί κοινότητα με αυξανόμενο πληθυσμό που το 1951 έφτασε τους 897 και το 2001 μαζί με τη Νέα Ανατολή τους 1235 κατοίκους.

Ο οικισμός άλλοτε κεφαλοχώρι αποτελούσε και κέντρο επώνυμων οικογενειών επαναστατών.

Είναι γνωστοί σε όλη την Κρήτη ο οπλαρχηγός Εμμανουήλ Λακέρδας και ο καπετάν Γιακουμής (Ιάκωβος Μαχαιράς) που πήραν μέρος σε απελευθερωτικούς αγώνες της Κρήτης (1821-1890).

Σώζονται τα Βυζαντινά Μοναστήρια κτισμένα το 15^ο αιώνα από τον λόγιο αντιρρητικό ιερομόναχο Νέιλο Δαμιλλά της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και των 12 Αποστόλων, στα κάτω και πάνω Καρκάσα, 4 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του χωριού, με τοιχογραφίες, ενώ η ανεκτίμητης αξίας φορητές εικόνες έχουν μεταφερθεί και φυλάσσονται στον καθεδρικό ναό του χωριού.

Ο ναός των Αγ. Πάντων όπου φυλάσσονται οι βυζαντινές εικόνες, διαθέτει επίσης ξυλόγλυπτο τέμπλο, καταπληκτικό έργο τέχνης, φτιαγμένο από τους ονομαστούς Νιταδόρους του Λασιθίου (αρχές του περασμένου αιώνα). Η εκκλησία της κάτω Παναγίας, βυζαντινός ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου που φέρει ανεκτίμητες τοιχογραφίες κάτω από επιχρίσματα, εξαιρετικής τέχνης τέμπλα και επιδαπέδια ταφική πλάκα με σύμβολα ενετού άρχοντα.

Η πάνω Παναγία στο παλιό νεκροταφείο του χωριού και ο προφήτης Ηλίας στο κέντρο του χωριού. Η κάτω βρύση του χωριού έχει χαρακτηριστεί ως μνημείο με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού. (Τα χωριά της Δυτικής Ιεράπετρας).

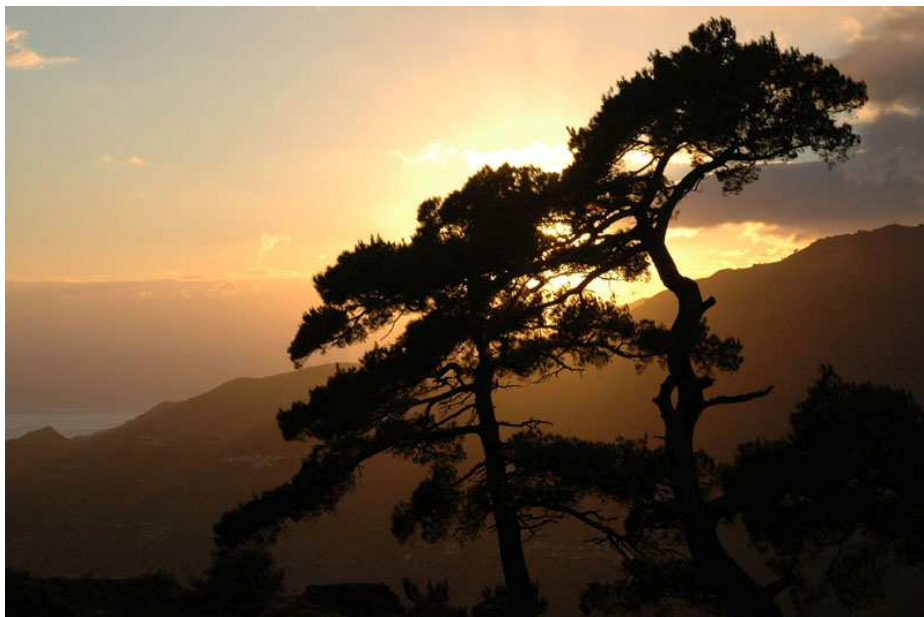
Ο παλιός παραδοσιακός οικισμός της Ανατολής έμεινε αναλλοίωτος στο χρόνο, με τα πετρόχιστα σπίτια και τα παλιά σοκάκια. Πριν από μια πενταετία μπήκε σε πρόγραμμα αναπαλαίωσης (ΠΕΠ 2000-2006 ΜΕΤΡΟ 5.5), χαρακτηρίστηκε παραδοσιακός οικισμός και σήμερα χτίζονται με πέτρα οικίες και τουριστικά καταλύματα, εξαιρετικής αισθητικής.

Σε λίγα χρόνια η Ανατολή Ιεράπετρας θα είναι ένα από τα ωραιότερα παραδοσιακά χωριά της Κρήτης, με θαυμάσιο κλίμα, την καταπληκτική θέα, το απaráμιλλο φυσικό της τοπίο με το οποίο ασχολήθηκε το μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Κρήτης και εξέδωσε σχετικό έντυπο.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Η Ανατολή όπως και οι Ανατολιώτες έχουν και σήμερα επιτυχίες στον Αγροτικό, Τουριστικό, Πνευματικό τομέα. Προσωπικότητες καταγόμενες από το χωριό δεσπόζουν στην πολιτική, κοινωνική, πνευματική ζωή του τόπου μας. Δήμος η Ανατολή στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κοινότητα μετά και σήμερα Τοπικό Διαμέρισμα του Δήμου Ιεράπετρας, χτίζει το μέλλον σε στέρεες βάσεις. Με σπουδαίες πολιτιστικές εκδηλώσεις, με ιστορικές, λαογραφικές, μουσικές παραστάσεις είναι πόλος έλξης ντόπιων και ξένων (Τα χωριά της Δυτικής Ιεράπετρας, Λαμπράκης Γ., σελ. 2).

Αξιόλογα καταλύματα έχουν ήδη κατασκευαστεί, έτοιμα να δεχτούν επισκέπτες χαρίζοντας τους την ηρεμία και τη χαλάρωση του χωριάτικου τρόπου ζωής, σε συνδυασμό με την πολυτέλεια των αναπαλαιωμένων αυτών κτισμάτων. Τα αγροτουριστικά καταλύματα είναι δυναμικότητας 100 περίπου ατόμων, ενώ είναι υπό κατασκευή ένας αρκετά μεγάλος αριθμός καταλυμάτων που τα επόμενα χρόνια θα μπορούν να εξυπηρετήσουν ακόμα μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών.
(www.dimosierapetras.gr)

5.1 Μέθοδος έρευνας για τον αγροτουρισμό στο χωριό Ανατολή Ιεράπετρας.

Για τις ανάγκες αυτής της έρευνας πέρα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που έγινε, χρησιμοποιήθηκε και ένας κύκλος συνεντεύξεων. Οι προσωπικές συνεντεύξεις αποτελούν την πλέον ολοκληρωμένη και περιεκτική μέθοδο επικοινωνίας με το κοινό. Κατά μία άποψη θα ήταν δυνατό να υποστηριχθεί ότι δεν είναι σωστό να διακρίνονται οι συνεντεύξεις σε διαφορετικά είδη, διότι στην ουσία η κάθε μια συνέντευξη είναι εντελώς διαφορετική από οποιαδήποτε άλλη. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην αποδοχή του γεγονότος ότι κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός και άρα ο κάθε δότης συνέντευξης θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με διαφορετικό τρόπο. Όλες όμως οι προσωπικές συνεντεύξεις είναι δυνατόν να ανήκουν σε κάποια από τις κατηγορίες:

- ❖ Τις δομημένες συνεντεύξεις
- ❖ Τις μη δομημένες συνεντεύξεις και
- ❖ Τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις

Οι παραπάνω κατηγορίες εκφράζουν αντίθετα είδη συνεντεύξεων με διαφορετικά χαρακτηριστικά, χρησιμότητα, πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.
(Χρήστου, Ε. σελ. 192-193).

Η μέθοδος έρευνας η οποία χρησιμοποιήθηκε είναι οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις.

Οι λόγοι που επιλέχθηκε αυτή η ερευνητική μέθοδος είναι:

- Η άμεση επαφή του ερευνητή με τα υποκείμενα για την καλύτερη καταγραφή των απόψεων τους, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη ακρίβεια των πληροφοριών και διεύρυνση της έρευνας σε βάθος.
- Η ανάγκη για μια ευέλικτη και ανοικτή έκφραση των απόψεων και τη δυνατότητα πληρέστερης επεξήγησης των απαντήσεων.
- Η ανάγκη για τη λήψη αποφάσεων από το σύνολο των υποκειμένων, αφού ο αριθμός τους ήταν μικρός.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Η κάθε συνέντευξη περιείχε 16 ερωτήσεις χωρισμένες σε 4 ενότητες.

Η πρώτη ενότητα περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και το επάγγελμα.

Στη δεύτερη ενότητα αναφέρονται ερωτήσεις σχετικές με τον όρο του αγροτουρισμού και κατά πόσο είναι γνωστός.

Στην τρίτη ενότητα υπήρχαν ερωτήσεις απόψεων του κατά πόσο η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι θετική ή αρνητική για το χωριό.

Στην τέταρτη ενότητα περιλαμβάνονταν ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν το κατά πόσο η ανάπτυξη του αγροτουρισμού συμβάλλει στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και στην αλλαγή της καθημερινής ζωής.

Μετά τη συλλογή των στοιχείων οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν, έγινε η εισαγωγή των στοιχείων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και μετά από κατάλληλη στατιστική επεξεργασία των ποιοτικών μεταβλητών προσδιορίστηκαν τα αποτελέσματα για κάθε μία από τις παραπάνω ενότητες.

Αναλύθηκαν επίσης και ποσοτικές μεταβλητές για να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας σε πίνακες, έτσι ώστε να μας δώσουν μια συνολική εικόνα της έρευνας που πραγματοποιήσαμε και να μας διευκολύνουν στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Παραθέτουμε ένα παράρτημα του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τις συνεντεύξεις παρακάτω:

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ:

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ
ΧΩΡΙΟ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.**

Όνοματεπώνυμο:.....

Φύλο: Άνδρας   Γυναίκα

Ηλικία: <25   25-30   30-40   40-50   50-60   >60

Επίπεδο εκπαίδευσης: Δημοτικό   Γυμνάσιο   Λύκειο   Ανώτατη εκπαίδευση

Επάγγελμα:.....

Είστε μόνιμος κάτοικος Ανατολής;.....

Γνωρίζεται τι είναι ο αγροτουρισμός;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Πιστεύετε ότι θα ωφεληθεί μια ανάπτυξη του αγροτουρισμού το χωριό σας; Με ποιόν τρόπο;

.....
.....
.....
.....
.....

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Πιστεύετε ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι θετική ή αρνητική για το χωριό σας;

Γιατί;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ποιες πιστεύετε πως είναι οι θετικές συνέπειες/επιδράσεις που προκαλεί η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο χωριό;

.....
.....
.....
.....
.....

Ποιες πιστεύετε πως είναι οι αρνητικές συνέπειες/επιδράσεις που προκαλεί η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο χωριό;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Πιστεύετε ότι η ανάπτυξη αγροτουριστικών καταλυμάτων στο χωριό σας, συμβάλλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, θετικά ή αρνητικά; Σε ποιους τομείς εντοπίζεται τις αρνητικές και σε ποιους τις θετικές συνέπειες;

.....
.....
.....
.....
.....

Έχει αλλάξει η καθημερινή ζωή σας με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο χωριό σας;

Εάν ναι πώς;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ποια στοιχεία πιστεύεται ότι προσελκύουν τους τουρίστες στο χωριό σας;

Πιστεύεται ότι έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς αυτά τα στοιχεία;

.....
.....
.....
.....

Εάν όχι ποια κατά τη γνώμη σας είναι αυτά και γιατί;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Μέθοδος- Υλικό

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Ιούνιο του 2012 και τον Ιούνιο του 2013 στο χωριό Ανατολή Ιεράπετρας. Πραγματοποιήθηκαν 100 συνεντεύξεις οι οποίες εκτελέστηκαν από τον ίδιο τον μελετητή σε 100 μόνιμους κατοίκους του χωριού. Τα πρόσωπα τα οποία ερωτήθηκαν ήταν διαφορετικών βαθμίδων εκπαίδευσης, δηλαδή, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας. Διαφορετικών επαγγελμάτων όπως, αγρότες, κτηνοτρόφοι, ιδιοκτήτες παραδοσιακών ταβερνών και παραδοσιακών καταλυμάτων κτλ. Οι συμμετέχοντες έχουν ηλικία από 25 έως 60 ετών και οι περισσότεροι ήταν άνδρες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με σκοπό να ερευνηθεί κατά πόσο οι κάτοικοι του χωριού γνωρίζουν τι σημαίνει η έννοια αγροτουρισμός. Εάν οι άνθρωποι αυτοί πιστεύουν ότι υπάρχουν θετικές ή αρνητικές συνέπειες από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και εάν θα επηρεάζει αρνητικά ή θετικά τους ίδιους αλλά και τον τόπο τους. Και τέλος, εάν η ανάπτυξη αυτή συμβάλλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και στην εξέλιξη και ανάπτυξη άλλων τομέων.

Η διαδικασία αναζήτησης των κατοίκων για τη λήψη των συνεντεύξεων δεν ήταν εύκολη, καθώς υπήρχαν κάποιοι περιορισμοί στην έρευνά μας. Ήταν μια χρονοβόρα διαδικασία καθώς οι συνεντεύξεις έγιναν σταδιακά, και οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων έπρεπε να επαναληφθούν αρκετές φορές από τον ερευνητή προς τους συνεντευξιζόμενους, έτσι ώστε να γίνει όσο το δυνατόν καλύτερα η καταγραφή των απαντήσεων.

Οι περισσότεροι κάτοικοι εργάζονται σε μεγάλη απόσταση από το χωριό και η φύση της δουλειάς τους αρκετές φορές δεν μας επέτρεπε να τους εντοπίσουμε. Οι περισσότερες συνεντεύξεις ελήφθησαν στο παραδοσιακό καφενείο του κ. Μανώλη Άρχου, κυρίως βραδινές ώρες, αλλά και στα σπίτια των κατοίκων του χωριού και μερικές από αυτές στο χώρο εργασίας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: «Αποτελέσματα Έρευνας.»

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Α) Δημογραφικά-κοινωνικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων.

ΑΝΔΡΕΣ

ΗΛΙΚΙΑ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	
25-30	18	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	25	ΑΓΡΟΤΕΣ	40
31-40	12	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	15	ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ	8
41-50	17	ΛΥΚΕΙΟ	12	ΙΔ. ΤΑΒΕΡΝΑΣ	3
51-60	13	ΑΝ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	8	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	
				ΙΔ. ΞΕΝΩΝΑ	1
				ΛΟΓΙΣΤΕΣ	1
				ΙΔ. ΥΠ/ΛΟΣ	7
				ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΣ	

Στον πρώτο αυτό πίνακα, παρατηρείται πώς οι άνδρες του χωριού είναι όλων των ηλικιών, νέοι (18), μέσης ηλικίας (29) και μεγαλύτερης ηλικίας (13). Όσον αφορά την εκπαίδευσή τους, το απολυτήριο δημοτικού το κατέχουν 25 άτομα, του γυμνασίου 15, του λυκείου 12 και της ανώτατης εκπαίδευσης 8 άτομα. Οι περισσότεροι ασχολούνται με αγροτικές καλλιέργειες (40), την κτηνοτροφία (8), ιδιοκτήτες ταβέρνας (3), ιδιοκτήτες παραδοσιακών καταλυμάτων (1), λογιστές (1) και ιδιωτικοί υπάλληλοι (7).

**Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.**

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

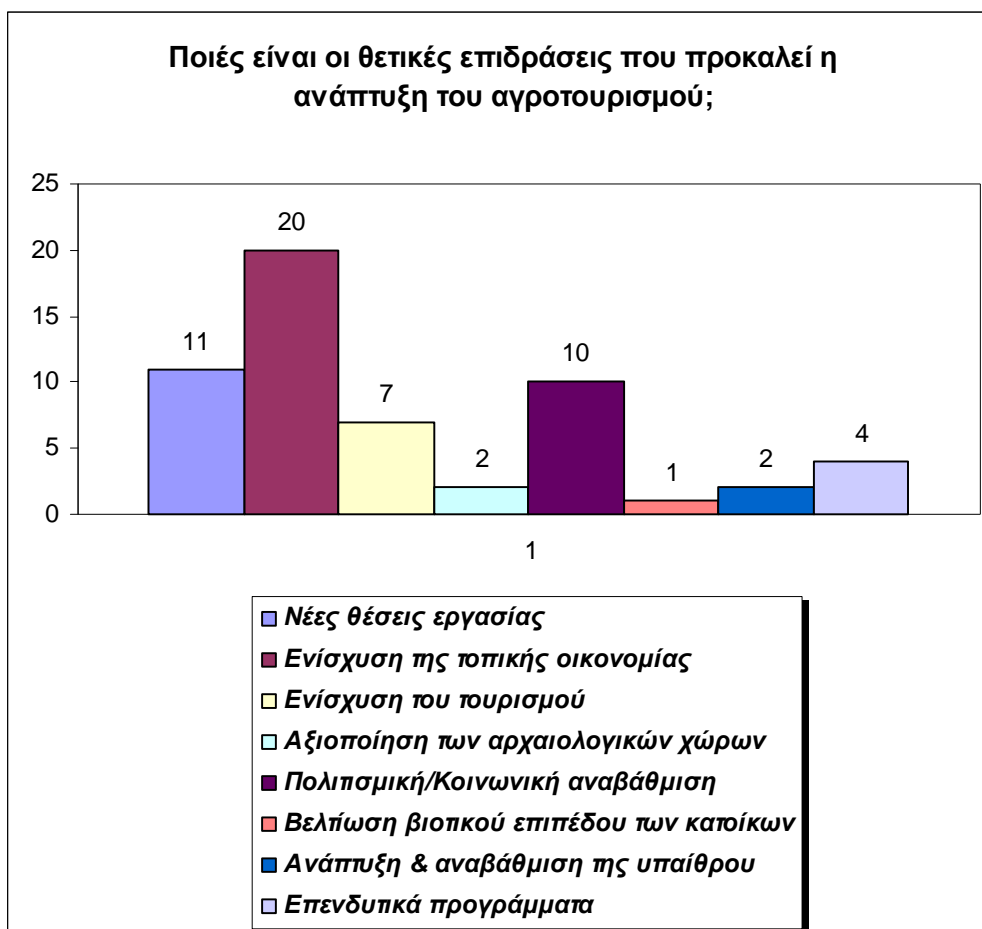
ΗΛΙΚΙΑ		ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	
25-30	8	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	18	ΑΓΡΟΤΕΣ	30
31-40	10	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	12	ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ	
41-50	13	ΛΥΚΕΙΟ	3	ΙΔ. ΤΑΒΕΡΝΑΣ	
51-60	9	ΑΝ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	7	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	2
				ΙΔ. ΞΕΝΩΝΑ	2
				ΛΟΓΙΣΤΕΣ	
				ΙΔ. ΥΠ/ΛΟΣ	5
				ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΣ	1

Όπως παρατηρείται στο παραπάνω πίνακα, οι γυναίκες είναι 40 και όλων των ηλικιών, νέες (8), μέσης ηλικίας (23) και μεγαλύτερης ηλικίας (9). Από αυτές απολυτήριο δημοτικού κατέχουν οι 18, γυμνασίου 12, λυκείου 3 και ανώτατης εκπαίδευσης 7. Οι περισσότερες ασχολούνται με τη γεωργία (30), δημοσιογράφοι (2), ιδιοκτήτες παραδοσιακών καταλυμάτων (2), ιδιωτικοί υπάλληλοι (5) και μεταφράστρια (1).

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται πως από τους ερωτηθέντες οι 57 γνώριζαν την έννοια του αγροτουρισμού ενώ οι 43 δεν γνώριζαν, οπότε δεν συμπεριληφθήκαν στην ανάλυση των υπολοίπων ερωτήσεων που περιλάμβανε η έρευνα.

ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	
ΝΑΙ	ΟΧΙ
57	43

Στους παρακάτω πίνακες αναλύουμε τις απαντήσεις που μας έδωσαν οι κάτοικοι του χωριού, προσπαθώντας έτσι να ερμηνεύσουμε καλύτερα τα αποτελέσματα.

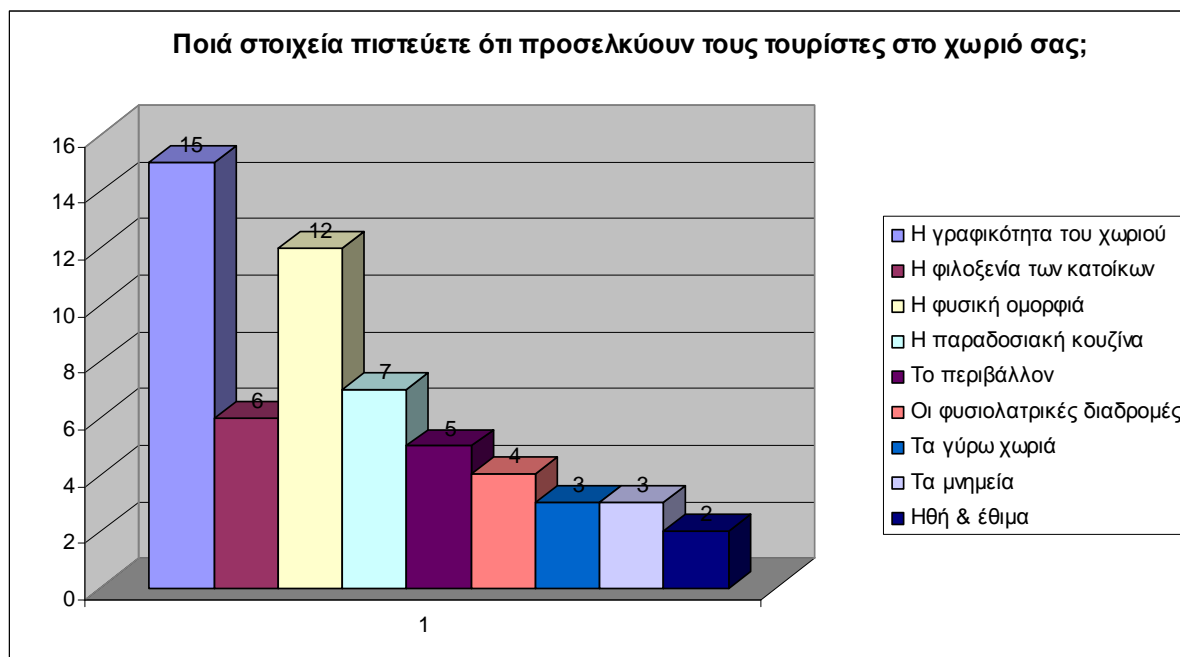
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Στον πίνακα 1, βλέπουμε τι απάντησαν οι ερωτηθέντες στην ερώτηση ποιες είναι οι θετικές επιδράσεις που προκαλεί η ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι από τους 57 ερωτηθέντες που γνωρίζουν την έννοια του αγροτουρισμού, οι περισσότεροι, υποστηρίζουν ότι η σημαντικότερη θετική επίδραση είναι η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας.

Οι αμέσως επόμενες θετικές επιδράσεις σύμφωνα πάντα με τους ερωτηθέντες, είναι οι νέες θέσεις εργασίας, η πολιτισμική/κοινωνική αναβάθμιση, η ενίσχυση του τουρισμού, επενδυτικά προγράμματα, η αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, η ανάπτυξη και αναβάθμιση της υπαίθρου και τέλος η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

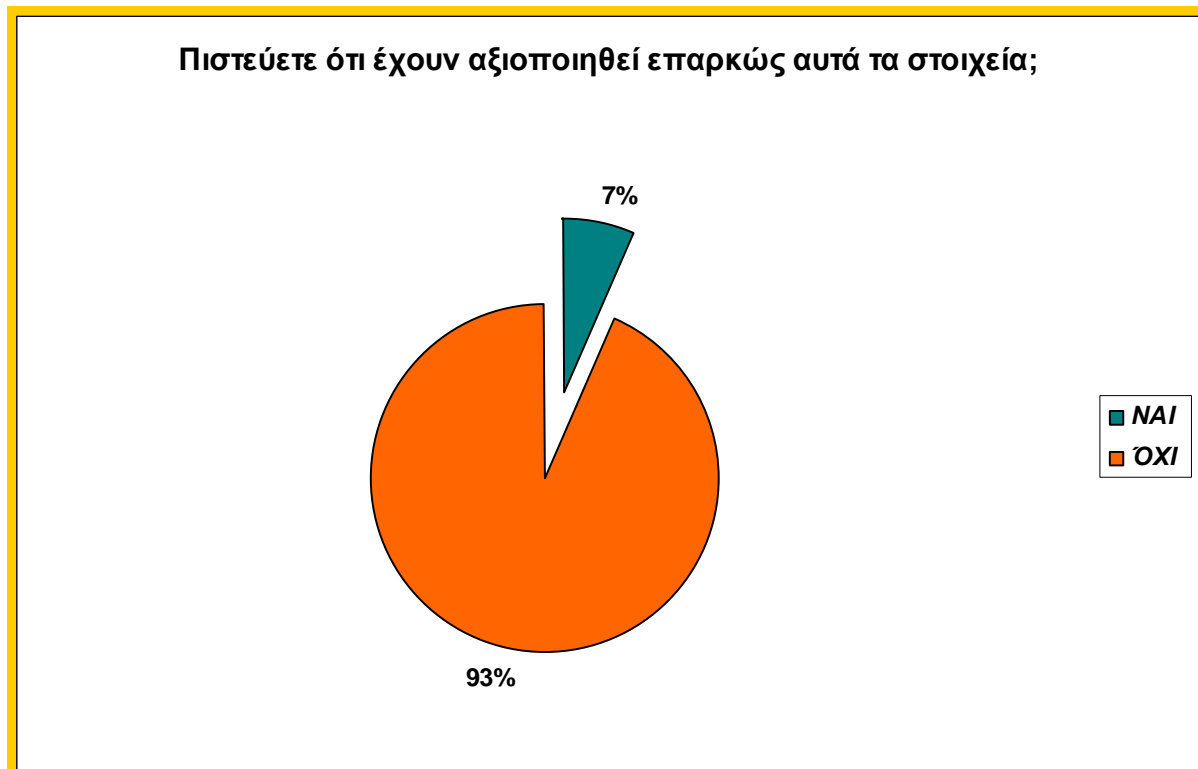
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Στον πίνακα 2, αναλύονται τα στοιχεία τα οποία πιστεύουν οι ερωτηθέντες ότι προσελκύουν τους τουρίστες στο χωριό τους.

Παρατηρούμε λοιπόν στον παραπάνω πίνακα ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι το σημαντικότερο στοιχείο που προσελκύει τουρίστες στο χωριό τους είναι η γραφικότητα του χωριού τους, καθώς είναι ένα παραδοσιακό χωριό που παραμένει αναλλοίωτο στο χρόνο.

Ακολουθούν με μικρή διαφορά η φυσική ομορφιά του τόπου τους και η παραδοσιακή τους κουζίνα που μπορεί να γευτεί ο τουρίστας στις τοπικές παραδοσιακές ταβέρνες με ιδιοκτήτες μόνιμους κατοίκους του χωριού.

Έπειτα ακολουθούν η φιλοξενία των κατοίκων την οποία ο τουρίστας γνωρίζει και απολαμβάνει κατά τη διαμονή τους στο χωριό, το περιβάλλον και τις ευχάριστες κλιματολογικές συνθήκες, οι όμορφες φυσιολατρικές διαδρομές, τα γύρω χωριά και τα μνημεία. Τέλος, τα ήθη και τα έθιμα τα οποία ξετυλίγονται κατά την καλοκαιρινή περίοδο στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, με τοπικά πανηγύρια και γλέντια και πολλές πολιτισμικές εκδηλώσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Στον πίνακα 3, και στην ερώτηση εάν έχουν αξιοποιηθεί αρκετά αυτά τα στοιχεία που αναφέρονται στον πίνακα 2, έχουμε κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των ερωτηθέντων και το 93% από αυτούς απάντησε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί και μόλις το 7% ότι έχουν αξιοποιηθεί.

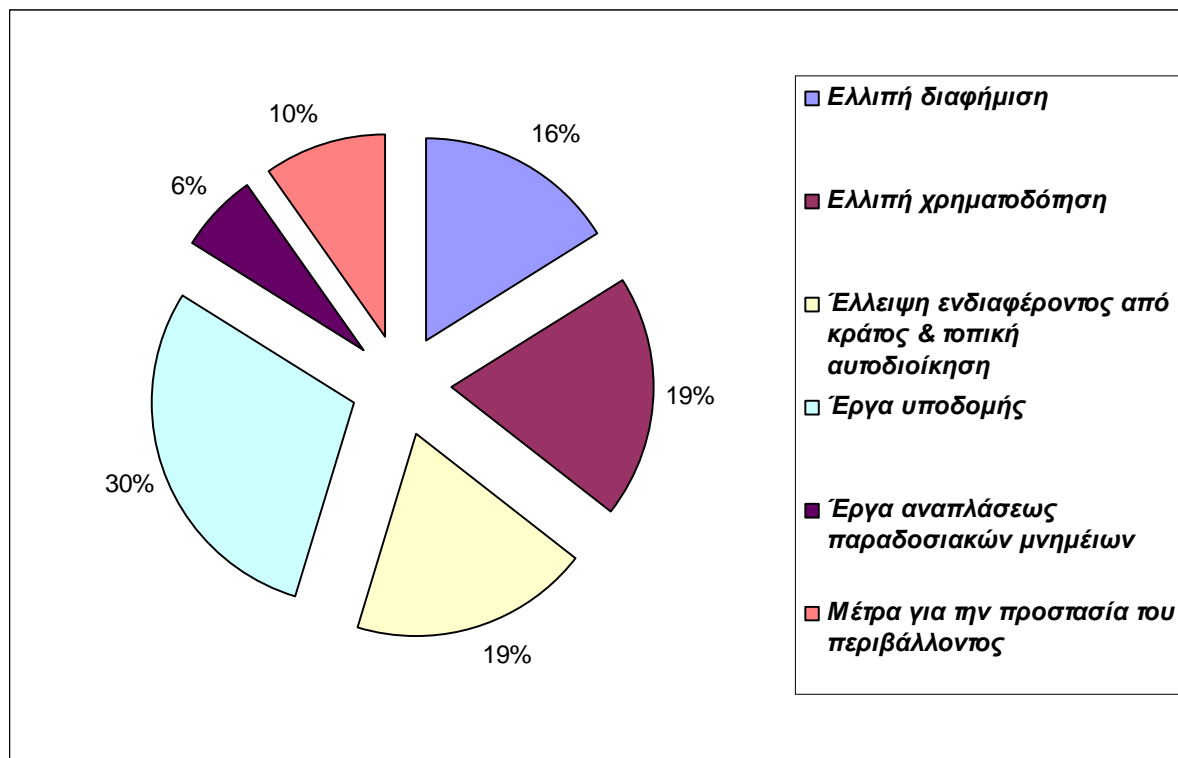
Τα στοιχεία που δεν έχουν αξιοποιηθεί είναι οι φυσιολατρικές διαδρομές, οι οποίες, ενώ χαρτογραφήθηκαν και διαμορφώθηκαν δεν διατηρήθηκαν στην αρχική τους μορφή, το περιβάλλον, το οποίο δεν προστατεύεται από τις τοπικές αρχές σε ικανοποιητικό βαθμό και έτσι κατά τους θερινούς μήνες καταστρέφεται από πυρκαγιές και ασυνείδητους πολίτες αλλά και επισκέπτες.

Τα μνημεία τα οποία έχουν αφαιρεθεί στο χρόνο και καταστρέφονται μέρα με τη μέρα.

Όλα αυτά τα στοιχεία δεν έχουν αξιοποιηθεί λόγω αδιαφορίας των τοπικών αρχών και έλλειψης χρηματοδότησης από τους τοπικούς και μη οργανισμούς. Επίσης λόγω έλλειψης διαφήμισης και προβολής του τόπου με διάφορα μέσα.

Η αξιοποίηση τους θα μπορούσε να γίνει με την προβολή των «δυνατών» στοιχείων του τόπου, όπως η ομορφιά του, οι φυσιολατρικές διαδρομές, τα αγροτουριστικά καταλύματα και θα μπορούσε να γίνει διαφήμιση του χωριού ως ένας εναλλακτικός τόπος διακοπών, κ. α.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

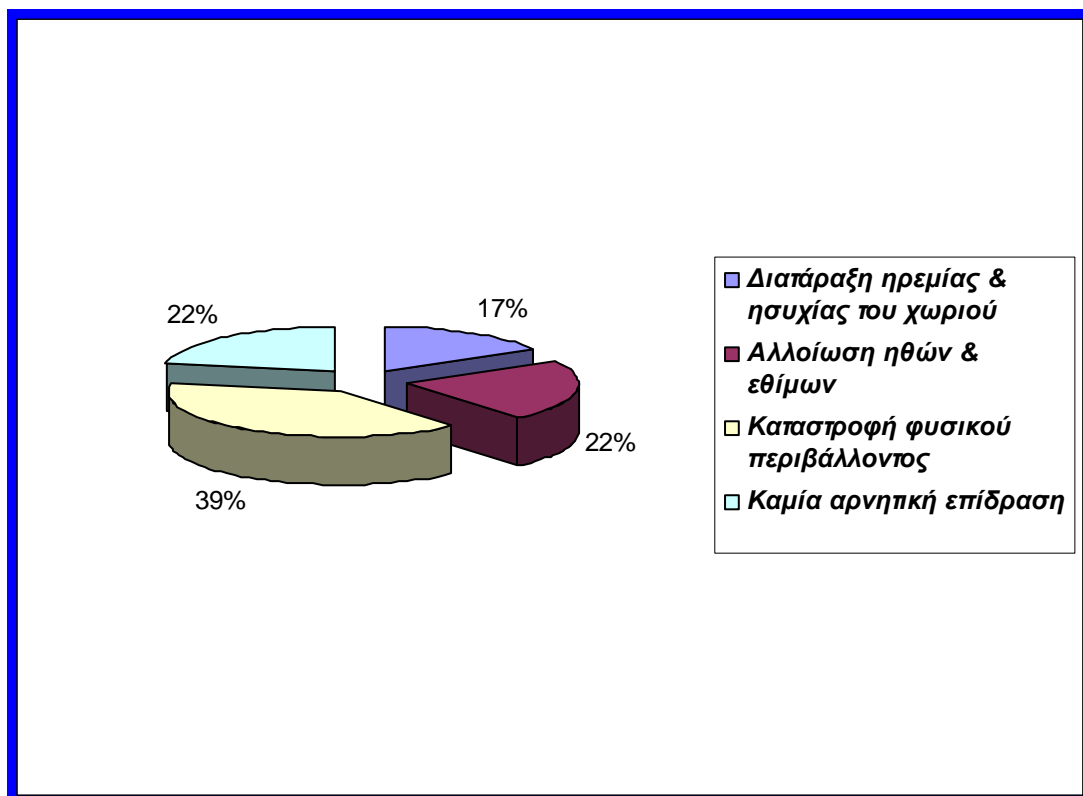
ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Στον πίνακα 4, βλέπουμε αναλυτικά γιατί τα στοιχεία αυτά δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς. Και σε αυτόν τον πίνακα κωδικοποιήθηκαν τα στοιχεία σε ποσοτικές μεταβλητές και βλέπουμε ότι, κατά ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 30% οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι η κύρια αιτία μη αξιοποίησης των στοιχείων είναι η έλλειψη έργων υποδομής όπως για παράδειγμα το οδικό δίκτυο.

Αμέσως μετά ακολουθούν με το ίδιο ποσοστό (19%) η έλλειψη ενδιαφέροντος από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση και η έλλειψη χρηματοδότηση, τα οποία είναι σημαντικά για την εξέλιξη και αναβάθμιση του τόπου.

Σε μικρότερο ποσοστό είναι η έλλειψη διαφήμιση (16%), τα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και η έλλειψη έργων αναπλάσεως παραδοσιακών μνημείων.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Στον πίνακα 5, αναλύονται οι αρνητικές επιπτώσεις του αγροτουρισμού σύμφωνα πάντα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (39%) αφορά την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Η παρέμβαση της ανθρώπινης παρουσίας σίγουρα συμβάλλει στην αλλοίωση και καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας της περιχής.

Ακολουθούν με το ίδιο ποσοστό (22%) η αλλοίωση ηθών και εθίμων και η έλλειψη αρνητικών επιδράσεων. Τα ήθη και τα έθιμα αλλοιώνονται με την πάροδο του χρόνου για να γίνουν περισσότερο προσιτά στους τουρίστες και ενώ διατηρούν ίχνη παράδοσης χάνουν τον σκοπό και την αξία τους. Ενώ κάποιοι από τους ερωτηθέντες πιστεύουν ότι δεν υπάρχει καμιά αρνητική επίπτωση από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο χωριό τους.

Τέλος, με μικρότερο ποσοστό (17%) παρατηρείται στον πίνακα η διατάραξη της ηρεμίας και της ησυχίας του χωριού. Η απότομη προσέλευση τουριστών, αλλοιώνει την όψη του χωριού και παύει να διατηρείται η νότα του παραδοσιακού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ : «Συμπεράσματα Έρευνας.»

Ο αγροτουρισμός είναι μια χειροπιαστή πραγματικότητα, ηλικίας τουλάχιστον πενήντα ετών για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Πρόκειται για μια «νέα πραγματικότητα» που πραγματώνεται στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα.

Τα δυνητικά οφέλη του αγροτουρισμού για την τοπική αγροτική οικονομία είναι ποικίλα. Κατ' αρχήν ο αγροτουρισμός μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες διαφοροποίησης των μέχρι τώρα δραστηριοτήτων για τους ντόπιους αγρότες, προκειμένου αυτοί να αυξήσουν τα εισοδήματά τους και να ενδυναμώσουν τη βιωσιμότητα των αγροτικών δραστηριοτήτων τους.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, κωδικοποιήθηκαν οι απαντήσεις των ερωτηθέντων που αφορούν την ωφέλεια του αγροτουρισμού, τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις του, τα στοιχεία τα οποία προσελκύουν τους τουρίστες στην περιοχή μελέτης μας, κ.α.

Συμπεραίνουμε ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό δεν γνωρίζει καν την έννοια του αγροτουρισμού. Άρα αυτό το ποσοστό δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να συμπεριληφθεί στην ανάλυση των αποτελεσμάτων, εφόσον δεν γνωρίζει την έννοια του αγροτουρισμού και την ανάπτυξη του στην περιοχή. Τι συμπεραίνουμε λοιπόν από αυτό το στοιχείο; Ότι δεν μπορούμε να μιλάμε για ανάπτυξη του αγροτουρισμού σε μια περιοχή χωρίς να υπάρχει σωστή ενημέρωση και εκπαίδευση του πληθυσμού.

Όσοι από τους κατοίκους απάντησαν ότι γνωρίζουν για τον αγροτουρισμό και τη σημασία της ανάπτυξης του στον τόπο τους, βοήθησαν έτσι ώστε να αναλυθούν τα αποτελέσματα, μιλώντας για τα οφέλη, τις θετικές και αρνητικές συνέπειες, αλλά δυστυχώς, υποστηρίζουν ότι δεν μπορούν να καταφέρουν αρκετά πράγματα, όσον αφορά την εξέλιξη του αγροτουρισμού στο χωριό τους, χωρίς την στήριξη του κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, μας έδειξε ότι τα οφέλη του αγροτουρισμού είναι πολλά, ποικίλουν το ένα με το άλλο και οι απόψεις των ερωτηθέντων άλλοτε συγκλίνουν η μία με την άλλη και άλλοτε δίστανται. Υπήρξαν λοιπόν θετικές και αρνητικές επιδράσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή της μελέτης μας.

Η κύρια απάντηση σύμφωνα πάντα με τους ερωτηθέντες για την θετική επίδραση που προκαλεί η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και κατ' επέκταση η ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος ως μια μορφή δευτερεύουσας απασχόλησης για τους αγρότες της περιοχής και μια ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών γενικότερα από τον τοπικό πληθυσμό.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι όσο θα εξελίσσεται ο αγροτουρισμός στην περιοχή τόσο θα ενισχύεται ο τουρισμός γενικότερα και θα γίνονται γνωστές και άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού.

Κατά κύριο λόγο όλοι οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι τα θετικά οφέλη είναι περισσότερα από τα αρνητικά για την περιοχή τους. Βλέπουν και οι ίδιοι τα τελευταία χρόνια ότι όλο και περισσότεροι κάτοικοι αλλά και επιχειρηματίες από διάφορες περιοχές δραστηριοποιούνται στην περιοχή τους και ότι αναπτύσσουν νέες επαγγελματικές δραστηριότητες.

Η περιοχή φαίνεται να αποκτά όλο και περισσότερους επισκέπτες, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες και τα αγροτουριστικά καταλύματα προσελκύουν πολλούς από αυτούς στο να γευτούν και να ζήσουν μια διαφορετική εμπειρία τουρισμού. Δίνει στον επισκέπτη την ευκαιρία να δει τη φύση και τη ζωή μακριά από τη πόλη και τη καθημερινότητά του.

Παρόλο που τα θετικά οφέλη είναι αρκετά για την περιοχή, οι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν και στις δυσμενείς επιπτώσεις που προκαλεί αυτή η ανάπτυξη της εναλλακτικής μορφής τουρισμού. Οι βασικές δυσμενείς συνέπειες, στις οποίες στο σύνολο τους αναφέρθηκαν οι περισσότεροι ερωτηθέντες ήταν τρεις. Φοβούνται ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού μπορεί να συμβάλλει στην διατάραξη της ηρεμίας και της ησυχίας του τόπου τους, βλέποντας ότι τα αγροτουριστικά καταλύματα αυξάνονται σταδιακά χρόνο με το χρόνο. Το θεωρούν όμως πολύ απίθανο να συμβεί εφόσον είναι κτίσματα καλαίσθητα και ότι η φύση βοηθάει στη διατήρηση της ηρεμίας του τόπου.

Οι τουρίστες που επισκέπτονται το χωριό είναι πάρα πολλοί κάθε χρόνο, διαφορετικής υπηκοότητας, αντίληψης και νοοτροπίας. Αυτός είναι ένας λόγος που οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι μπορεί να συμβάλλει στην αλλοίωση των ηθών και εθίμων του τόπου.

Για αυτόν ακριβώς τον λόγο οι κάτοικοι του χωριού και ο πολιτιστικός σύλλογος, φροντίζουν με τη διοργάνωση χοροεσπερίδων, Κρητικών γλεντιών, πολιτισμικών εκδηλώσεων, διάφορα φεστιβάλ κ.α. να ενσωματωθεί ο κάθε επισκέπτης στην κουλτούρα και τη πολιτισμική νοοτροπία του τόπου έτσι ώστε να μην παρεκκλίνει από τον καθημερινό τρόπο ζωής των κατοίκων.

Ο τελευταίος λόγος που μας ανέφεραν οι ερωτηθέντες είναι ότι η αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος απειλείται από τυχόν άναρχη ανάπτυξη αγροτουριστικών καταλυμάτων. Έτσι γίνονται προσπάθειες από τους αρμόδιους φορείς να τηρούνται οι σωστές προδιαγραφές για την ανάπτυξη νέων αγροτουριστικών καταλυμάτων.

Από την παραπάνω ανάλυση των αποτελεσμάτων, την δευτερογενή και πρωτογενή έρευνα που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας παρατηρούμε ότι, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού βρίσκουν όλο και πιο πολύ πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν στην ελληνική ύπαιθρο. Γεγονός αποτελεί ότι στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια η εναλλακτική μορφή τουρισμού που γίνεται πιο γνωστή είναι ο αγροτουρισμός. Τα αγροτουριστικά καταλύματα μπορούν να φιλοξενήσουν έναν ικανοποιητικό αριθμό τουριστών και επάξια μπορούν να ανταγωνιστούν τη φήμη των καλών ξενοδοχείων, προσφέροντας μια εναλλακτική νότα τουρισμού.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Παρόλο που οι παρεμβάσεις στον εναλλακτικό τουρισμό είναι αρκετές, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι πρέπει να γίνουν πολλά ακόμα για να κατακτήσει ο αγροτουρισμός μια ανταγωνιστική θέση δίπλα στον μαζικό τουρισμό. Οι εκάστοτε τοπικές αυτοδιοικήσεις θα έπρεπε από τη μεριά τους, με τη σωστή προβολή και διαφήμιση του τόπου, να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του κάθε επισκέπτη. Η επέκταση του οδικού δικτύου θα πρέπει να είναι στα άμεσα σχέδια της τοπικής αυτοδιοίκησης σε συνεργασία με τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, έτσι ώστε η πρόσβαση στο χωριό για τον επισκέπτη να είναι πιο εύκολη.

Ο αγροτουρισμός μπορεί να αποτελέσει μια κινητήρια δύναμη οικονομικής ανάσας για την περιφέρεια σε όλη την Ελλάδα. Με τη σωστή ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινωνικού συνόλου μπορεί μέσα στα επόμενα χρόνια ο αγροτουρισμός να είναι μια από τις κυρίαρχες μορφές τουρισμού στην Ελλάδα.

Για την περιοχή μελέτης μας, θεωρούμε ότι με τη σωστή συνεργασία των τοπικών αρχών (τοπική αυτοδιοίκηση, νομαρχία, περιφέρεια Κρήτης κ.α.) και των τοπικών συλλόγων και η άμεση επικοινωνία τους, με τους κατοίκους του χωριού Ανατολή Ιεράπετρας αυξάνουν τις προοπτικές ανάπτυξης του αγροτουρισμού για τα επόμενα χρόνια.

Σημασία δεν έχει μια οποιαδήποτε ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή αλλά μια σωστή και άρτια ανάπτυξη, που θα θεσπίσει τις βάσεις στους κατοίκους, μέσα από μια σωστή πληροφόρηση και ενημέρωση, να κατανοήσουν πόσο σημαντικό είναι όχι μόνο για το χωριό τους αλλά και για τη γύρω περιοχή η ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Ας δοθεί η ευκαιρία μέσω του αγροτουρισμού στην ύπαιθρο και στους νέους αγρότες να ασχοληθούν με μια επιχειρηματική δράση που θα τονώσει το αγροτικό τους εισόδημα και θα τους δώσει την ευκαιρία να γνωρίσουν καλύτερα, πρώτα το δικό τους χωριό και περιοχή και έπειτα να τα προβάλλουν, για να γίνουν ένας ιδανικός προορισμός για κάθε επισκέπτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ : «Βιβλιογραφία»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγροτουριστική Α.Ε. (2005). Τι είναι αγροτουρισμός; Διαθέσιμο μέσο Διαδικτύου: HYPERLINK <http://www.agrotour.gr>

Ανδριώτης, Κ. (2005). Τουριστική ανάπτυξη και Σχεδιασμός. Σταμούλης : Αθήνα.

Ανδριώτης, Κ. (2007). Διδακτικές Σημειώσεις στο μάθημα Αγροτουρισμός. Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων: Ηράκλειο.

Ανδριώτης, Κ. (2007). Διδακτικές Σημειώσεις στο μάθημα Αειφορία, Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού. Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων: Ηράκλειο.

Ασκελή, Στ. (2005). Επιχειρήστε Αγροτουριστικά. Κέρκυρα

Βαφειάδης, Γ., Κοντογεωργός, Χ. & Παπακωνσταντινίδης, Λ. Α. (1992). Αγροτουρισμός και Ισόρροπη Ανάπτυξη. Μελέτες για την Αγροτουριστική Οικονομία 45. ΑΤΕ: Αθήνα.

Βενετσανοπούλου, Μ. (2007). Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό – Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ιστορική – Εξέλιξη – Θεσμικό πλαίσιο.

Interbooks: Αθήνα.

Έξαρχος, Γ. (2003). Διδακτικές Σημειώσεις στο μάθημα Αγροτουρισμός. Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων: Ηράκλειο.

Έξαρχος, Γ. Καραγγιάνης, Σ. (2004). Αγροτουρισμός. Μοχλός για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας: Θεσσαλονίκη.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, (2006). Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό στο νομό Λασιθίου.

Καλδής, Π., Θεοφωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος, Γ. & Γιανουτζάκου, Α. (1999). Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: Αθήνα.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Κολύρη, Π. (1984). Αγροτικός Τουρισμός – Μία νέα διάσταση για το συνεταιριστικό κίνημα. ΠΑΣΕΓΕΣ: Αθήνα.

Λαμπράκης, Γ. (2009). Τα χωριά της Δυτικής Ιεράπετρας. Περιφερειακό Πρόγραμμα Κρήτης 2000-2006. Δήμος Ιεράπετρας: Ιεράπετρα.

Λογοθέτης, Μ. (1988). Αγροτικός Τουρισμός – Μία Εναλλακτική Λύση. Αθήνα.

Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, (2009). Ο τουρισμός και η οικονομία της Κρήτης.- Έρευνα του τμήματος διοίκησης και οικονομίας σε συνεργασία με το Πολυτεχνείο και Πανεπιστήμιο Κρήτης. ΜΑΙΧ: Χανιά

Παππάς, Ν. (2006). Διδακτικές Σημειώσεις Βιώσιμης Ανάπτυξης. Τμήμα Εμπορίας & Διαφήμισης: Ιεράπετρας.

Παπακωνσταντινίδης, Λ. (1993). Αγροτουρισμός. Σταθμός στο Δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη. Δωρικός: Αθήνα.

Σαχίνη-Καρδάση, Α. (1997). Μεθοδολογία της Έρευνας. Εφαρμογές στο χώρο της υγείας. ΒΗΤΑ: Αθήνα.

Τσάρτας, Π. & Κοκκώσης, Χ. (2001). Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον. Κριτική: Αθήνα.

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης (2005). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader + (2000-2006). Διαθέσιμο μέσω Διαδικτύου: <http://www.minagric.gr>

Φυσιολατρικές & Πολιτισμικές Διαδρομές στο Νομό Λασιθίου.(2006). Άγιος-Νικόλαος – Λασιθί.

Χιλιάδης, Σ. (1948). Η Ομηρική Φιλοξενία και ο Τουρισμός στην Αρχαία Ελλάδα.

Χρήστου, Ε. Έρευνα Τουριστικής Αγοράς.
Interbooks: Αθήνα

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Andriotis, K. (2000). Local Community Perceptions of Tourism as a Development Tool: The Island of Crete. Bournemouth University: Bournemouth.

Andriotis, K. (2001a). Tourism Planning and Development in Crete. Recent Tourism Policies and their Efficacy. Journal of Sustainable Tourism.

Andriotis, K. (2003b). Tourism in Crete. A form of modernization. Current Issues in Tourism.

Archer, B.H. and Cooper, C. (1998). The positive and negative impacts of tourism. In : Theobald, W. (ed). Global Tourism : The Next Decade. Oxford : Butterworth-Heinemann.

Archer, B.H. and Fletcher, J. (1988). The Tourist Multiplier.

Berno, T. (1999). When a guest is a guest. Cook islanders view tourism. Annals of Tourism Research.

Briassoulis, H. (2003). Crete: Endowed by nature, privileged by geography, threatened by tourism? Journal of Sustainable Tourism.

Britton, S. (1982) The Political Economy of Tourism in the Third World.

Butler, R. (1980) The Concept of Tourist Area Cycle Evolution: Implications for Management of Resources.

Butterman, D. & Ray, C. (1994). Farm Pluriactivity and Rural Policy : Some Evidence from Wales. Journal of rural studies.

Cannon, A. (1993). Rural Tourism as a factor in rural community economic development for economies in transition.

Cazes, G.H. (1989). Alternative tourism: Reflections on an ambiguous concept. In: Singh, T.V., Theuns, H.L. & Go, F.M.

Doswell, R. (2002). Τουρισμός. Ο ρόλος του αποτελεσματικού μάρκετινγκ. Αθήνα: Κριτική.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Fennell, D.A. & Weaver, D.B. (1997). Vacation farms and ecotourism in Saskatchewan, Canada. *Journal of Rural Studies*.

Fennel, D. (2001). *Ecotourism*. Έλλην: Αθήνα.

Fleischer, A. & Tchetchik, A. (2005). Does rural tourism benefit from agriculture?

Frochot, I. (2005). A benefit segmentation of tourists in rural areas: A Scottish Perspective.

Giagou, D.I & Apostolopoulos, G.D (1996). Rural women and the development of the Agritourist Cooperatives in Greece: The case of Petra, Lesvos.

Godfrey, K.B. (1993). *Tourism and Sustainable Development: Towards a Sustainable Framework*.

Hall, C.M. (1994). *Tourism and Politics: Policy, Power and Place*. Chichester: Wiley.

Inskip, E. (1991). *Tourism Planning: Integrated and Sustainable Development Approach*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Lindberg, K. and McKercher, B. (1997). *Ecotourism: A critical overview*. *Pacific Tourism Review*.

Roberts, J. (1992). *Harvesting the Benefits from Visitors to the Country-Side*. West Country Tourist Board in association with Rural Development Commission, Agricultural Development and Advisory Service, Devon Country Council and the Big Sheep, Exeter.

Saatsakis & Pappas (2006). *Sustainable Tourism*. Heraklio: Technological Educational Institute of Crete.

WCED (World Commission on Environment and Development) (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Weaver, D.B. (1991). *Alternative to mass tourism in Dominica*. *Annals of Tourism Research*.

Weaver, D. (2005). *Ecotourism in the less developed world: Sustainable Tourism*, (pp. 5-7). Australia: School of Tourism & Hotel Management, Griffith University.

Wheeller, B. (1994). *Ecotourism, sustainable tourism and the environment – a symbiotic or shambolic relationship*. In: Seaton, A.V. (ed). *Tourism: the state of art*. Chichester: Wiley.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Wiley & Sons, J. (2004). Rural Tourism Development in Southeastern Europe: Rural Tourism and Sustainable Development, (pp.165-176).

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.agrocert.gr

www.agotikianaptixi.gr

www.agrolasithi.gr

www.agrotourcrete.gr

www.agrotourism.wordpress.com

www.anka.gr

www.agrisport.com

www.agrotour.gr

www.agrotourism.gr

www.anatolh.gr

www.crete.gr

www.ierapetra.gr

www.gnto.gr

www.dimosierapetras.gr

www.lasithinet.gr

www.lasithitourism.gr

www.pame.gr

www.minenv.gr

www.ruralinvest.gr

www.selakano.gr

www.statistics.gr

www.traveldailynews.gr

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.

Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΠΕΡΑΠΕΤΡΑΣ.